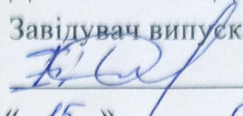

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ

Завідувач випускової кафедри

 Ніна РЖЕВСЬКА

« 15 » 06 2023р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА
ВИПУСКНИКА ОСВІТЬОГО СТУПЕНЯ БАКАЛАВРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ»

**Тема: «УКРАЇНСЬКО-БРИТАНСЬКІ ВІДНОСИНИ НА СУЧАСНОМУ
ЕТАПІ»**

Виконавець: здобувач вищої освіти 4 курсу, 408 групи, Путченко Юлія Сергіївна

Керівник: к.і.н., доцент кафедри міжнародних відносин, інформації та
регіональних студій, Боротканич Наталія Петрівна

Нормоконтролер

(підпис)

Олексій МЕНДРІН

КИЇВ 2023

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ БРИТАНСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН.....	6
1.1. Історичні аспекти становлення українсько-британських відносин.....	6
1.2. Договірні-правова база забезпечення міждержавних взаємин між Україною і Великою Британією.....	12
РОЗДІЛ 2. СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ БРИТАНСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН.....	18
2.1. Основні напрямки українсько-британських відносин на сучасному етапі...18	
2.2. Переосмислення політики Великої Британії щодо України за прем'єрства Бориса Джонсона.....	20
2.3. Перспективи розвитку відносин Україна – Велика Британія.....	24
РОЗДІЛ 3. ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-БРИТАНСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БЕЗПЕКИ.....	30
3.1. Британія – НАТО і підтримка позиції входження України в Альянс.....	30
3.2. Українсько-британські відносини у оборонній та науково-технічній сферах.....	37
ВИСНОВКИ.....	51
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	53

ВСТУП

Актуальність теми дослідження полягає в тому, що з моменту здобуття Україною незалежності двосторонні відносини з Великою Британією були одним із пріоритетів зовнішньої політики нашої країни. У 1994 році Британія була підписантам Будапештського меморандуму та виступила гарантом безпеки України при відмові нашої держави від ядерного статусу.

Після початку повномасштабного вторгнення Росії в Україну 24 лютого 2022 року Велика Британія підтримала Україну та відіграє значну роль у розбудові військового потенціалу України, розвитку координації НАТО в регіоні та сприянні стримуванню російської агресії. Британія допомагає армії та флоту України у протидії військовій агресії Росії. Окрім військової та гуманітарної допомоги Британія також надає можливість навчання українських військових на полігонах Великої Британії під керівництвом британської армії з застосуванням передового військового досвіду.

Рішуча підтримка України у війні з Росією стала шансом і для самої Британії у відновленні впливу та побудові іміджу принципового та сміливого лідера Європи. Уряд Бориса Джонсона діяв рішуче та непохитно реально допомагаючи Україні та засуджуючи дії Росії. Його курс продовжили наступники – Ліз Трасс і Ріші Сунак.

Залученість Британії в українсько-російську війну демонструє стратегічні зміни в її поглядах та зростання ролі Сполученого Королівства в системі безпеки Європи. Актуальність теми визначається тим, що нинішня система двосторонніх українсько-британських відносин набирає нових витків розвитку.

Питання відносин між Україною та Великою Британією порушували у своїх працях такі вітчизняні науковці: Грубінко А.В., Зайцева Б., Зеленко К., Лисак В.Ф., Неботов П.Г., Черінько І., Яковюк І.В., Гетьманчук А.

Об'єктом дослідження є сучасні українсько-британські відносини.

Предметом дослідження є характеристика сучасного етапу політичних, економічних та безпекових відносин між Україною та Великою Британією.

Метою дослідження є аналіз особливостей сучасного етапу українсько-

британських відносин.

В рамках поставленої мети, на її виконання висуваються **завдання** дослідження:

- дослідити становлення відносин між Україною та Великою Британією;
- проаналізувати розвиток політичного діалогу між Україною та Великою Британією;
- оцінити співробітництва між Україною та Великою Британією у військовій, безпековій та науково-технічній сферах;
- дослідити відносини між країнами у ході війни.

Методологічну основу досліджень становлять загальнонаукові та спеціально-наукові методи. Серед загальнонаукових методів можна виділити аналіз, синтез, індукція, дедукція, порівняння та узагальнення, історичний метод, системний метод.

Бібліотека джерел для дослідницьких цілей включає документи (міжнародні угоди, нормативно-правові акти, звіти міністерств тощо), матеріали українських та зарубіжних ЗМІ, тексти інтерв'ю та виступів, матеріали Інтернет-ресурсів органів державної влади, наукові публікації, монографії, наукової літератури.

Апробація результатів та основні положення й результати дипломної роботи пройшли апробацію у вигляді доповіді під час проведення Круглого столу з нагоди Дня спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя, який відбувся в онлайн форматі на базі кафедри міжнародного права та порівняльного правознавства Факультету міжнародних відносин НАУ 23 лютого 2023 року з нагоди Всесвітнього дня науки в ім'я миру та розвитку [67], а також у XVI Міжнародній науково-технічній конференції «АВІА-2023» [66], яка відбулася 19 квітня 2023 року на базі Національного авіаційного університету.

Структура роботи обґрунтована загальною метою та завданнями дослідження. Робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків і списку використаних джерел (містить 108 найменувань). Загальний обсяг роботи – 65

сторінок.

Перший розділ представляє загальну характеристику теоретико-методологічних засад британсько-українських відносин.

Другий розділ є комплексним аналізом сучасного стану і перспектив британсько-українських відносин.

Третій розділ на основі критичного аналізу джерел, синтезу та узагальнення досліджує тенденції розвитку українсько-британського співробітництва у сфері безпеки.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ БРИТАНСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН

1.1. Історичні аспекти становлення українсько-британських відносин

Велика Британія була однією з перших країн, яка визнала незалежність України 31 грудня 1991 року. Дипломатичні відносини між Україною та Великою Британією були встановлені 10 січня 1992 року, пізніше того ж року було відкрито Посольство України в Лондоні та Посольство Великої Британії в Україні.

Генеральне консульство Великої Британії відкрилося в Києві в листопаді 1991-го. Водночас 14 листопада 1991 року дві країни підписали свій перший двосторонній документ – Спільне комюніке, що регулює консульські відносини. Зміст документа виражає прагнення сторін до стандартизації та вдосконалення всебічного співробітництва у сферах економіки, політики, науки і техніки, торгівлі та гуманітарних наук, а також тверде переконання в успішному врегулюванні консульських відносин впливають на розвиток дружніх відносин цих країн [57].

15 вересня 1992 року результати спільних зусиль були включені до спільної міждержавної заяви, яка включила основні напрями та принципи співпраці, а отже, має ознаки довгострокового спільного плану дій усіх країн. Обидві сторони погодилися поважати суверенітет та територіальну цілісність. Україна була визнана однією з правонаступниць Радянського Союзу. Стаття 2 встановлює головні принципи відносин: прихильність демократії, свободі, верховенству права, правам людини та відповідальності, а також непорушності кордонів [57].

Основною частиною спільної заяви є спільна прихильність військовому співробітництву, наголошуючи на військово-політичних аспектах, особливо на контролі та скороченні озброєнь, як пріоритетах для покращення взаємодії. Держави визнають зацікавленість у мирному вирішенні конфліктів. Очікується, що така співпраця запобігатиме експорту досвіду та технологій, які допоможуть

розробити таку зброю.

Результатом багаторічних спільних зусиль експертів обох країн є прийняття 10 лютого 1993 року Рамкової угоди про принципи українсько-британських відносин і співпраці, яке здійснилось за часів Кравчука [49].

Загальний зміст угоди більше зосереджений на питаннях безпеки (розповсюдження зброї та контроль над роззброєнням, боротьба зі злочинністю та тероризмом). Документ включає основні елементи гарантій безпеки Великої Британії для України щодо приєднання України до ДНЯЗ та роззброєння (стаття 7(1)), а також сприяння Сполученому Королівству майбутній співпраці ЄС та Україною (стаття 7(1)) стаття 10, пункт 2) [49]. Зокрема, очікується, що він буде залучений до співпраці в парламентських процедурах і практиці, а також у налагодженні контактів, законодавстві та обміні досвідом у сферах державного управління та правосуддя.

Також обговорювалися освітні і культурні відносини, охорона навколишнього середовища, економічного співробітництва та ряд інших сфер взаємовідносин. Угода є відкритою і набула чинності 5 серпня 1994 року після ратифікації обох країн. Під час згаданого візиту сторони досягли домовленості про співпрацю у сферах авіаційного транспорту, інвестиційного співробітництва, науково-технічної культури, освіти, усунення подвійного оподаткування та запобігання звільненню від податку на прибуток, домовленості щодо технічної допомоги [59].

В Україні залишилися ядерні боєприпаси радянських Збройних сил. 24 жовтня 1991 року було прийнято заяву ВРУ про без'ядерний статус України. Рішення про експорт тактичних ядерних боєприпасів до Росії було прийнято під час Біловезької конференції у формі Угоди про спільні операції з ядерної зброї, підписаної 21 грудня цього ж року [32].

Договір про принципи відносин і співробітництва визначає основні принципи та напрями військової співпраці:

- 1) взаємні візити делегацій військових організацій, стратегічних організацій з метою обміну досвідом військової доктрини та принципів безпеки,

покращення дружнього партнерства між командуваннями та особовим складом, обміну думками та бойових дій з професійних питань, реорганізувати війська;

2) експертне консультування з питань запобігання розповсюдженню ядерної зброї та інших видів зброї масового знищення та контролю над озброєннями;

3) консультування експертів з питань управління, бюджету та фінансів збройних сил у демократичному суспільстві та перепідготовка звільнених офіцерів для подальшого працевлаштування;

4) обміни між викладачами та студентами у військових академіях, зміцнення співпраці та взаємної довіри у наукових дослідженнях у сфері національної оборони та військової освіти;

5) обмін досвідом роботи між різними департаментами Міністерства оборони. Меморандум передбачає створення українсько-британського комітету для розробки та узгодження дворічного плану двостороннього співробітництва. Дотримання останнього підлягає щорічній перевірці сторін. Важливе значення для реалізації військової співпраці є Меморандум про багатосторонні гарантії безпеки.

Умовно становлення відносин України та Великої Британії від ранніх часів до сьогодення можна поділити на наступні періоди:

- XVII–XVIII століття;
- XIX століття;
- 1900–1945 роки;
- 1945–1990 роки;
- після 1991 року [89].

З початку XVII століття Україною активно цікавилися англійські дипломати. У 1620–х роках, Англія розглядала українських козаків (які були православними) як потенційних союзників проти католицької Польщі.

У 1708/09 році англійський посол у Москві Чарльз лорд Вітворт повідомляв Лондон про справи антиросійського союзу Івана Мазепи та шведського короля Карла XII. Англійський Джеймс Джеффри підтримував

контакти з наступником Мазепи Пилипом Орликом. Після смерті Карла XII у 1718 році. Британія була стурбована зростанням могутності Росії і підтримувала контакти з Орликом. Під час свого інтернування в контрольованих Туреччиною Салоніках з 1722 по 1734 рік Орлик користувався підтримкою місцевих британських посланців.

У сімнадцятому та вісімнадцятому століттях ширші верстви британського суспільства почали цікавитися Україною. Розповіді про країну та її народ писали вчені, дипломати та мандрівники, такі як Річард Ноллес, Пітер Гейлін, Пол Райко, Едвард Браун, Джон Белл, Джозеф Маршалл, Вільям Кокс та інші. Події в Україні висвітлювали такі англійські періодичні видання, як *Mercurius Politicus*, *The London Gazette* та *The Moderate Intelligencer* [89].

З Україною була пов'язана низка британців, які перебували на службі в російському уряді чи займалися іншою діяльністю в Російській імперії. У 1679–85 роках генерал російської армії Патрік Гордон базувався в Україні і деякий час командував російським гарнізоном у Києві. У 1783 році Томас Маккензі заснував Севастополь після російської анексії Кримського півострова, який зараз є частиною України. У 1789–90 роках Джон Говард, відомий англійський тюремний реформатор, побував у Херсоні, де був спалах тифу, де він сам захворів і помер. У 1780–90 роках ландшафтний архітектор Вільям Гулд проектував парки в різних українських містах. У 1795 році Чарльз Гаскойн розпочав проектування та будівництво металургійного заводу, навколо якого згодом розвинулося місто Луганськ [89].

У 1869 році валлієць Джон Юз розпочав будівництво металургійного заводу та пов'язаного з ним робітничого селища, яке виросло в містечко Юзівка (від «Юз», як вимовлялося прізвище Юз), нинішнє місто Донецьк. За порівняно короткий час завод став найбільшим виробником чорних металів у Російській імперії. У Західній Україні британські інвестори брали участь у низці нафтових компаній, заснованих на початку ХХ століття для розробки нафтових ресурсів на Дрогобиччині: Англо-австрійська компанія в Тустановичах (1906 р.), Англо-польська торгова компанія (1908 р.) та англійської компанії у Львові (1912).

Наприкінці XIX – на початку XX століття з України до Великої Британії експортували зерно, цукор, худобу та залізну руду [89].

Для моніторингу у кількох містах України були створені британські консульства: консульство в Одесі в 1803 р., консульства чи віце-консульства в Керчі, Херсоні, Феодосії, Миколаєві, Севастополі і Києві.

З перших років двадцятого століття британський інтерес до України почав дедалі більше асоціюватися з політичними прагненнями українців. Перед початком Першої світової війни політичний емігрант з України Володимир Степанковський та британський письменник Джордж Рафалович особливо активно поширювали інформацію про Україну та прагнули заручитися підтримкою української справи з боку впливових британців [89].

У перші роки війни британська влада вважала українську політичну діяльність переважно пронимецькою, і, як наслідок, з листопада 1916 року до липня 1917 року проукраїнська література у Великій Британії була заборонена. Під час війни частина українців у Манчестері перебувала в таборах інтернованих, переважно на острові Мен, як «ворожі чужинці» через австрійське громадянство [89].

Після створення Української Народної Республіки (УНР) у 1917 році британський уряд почав більше цікавитися подіями в Україні, хоча офіційна позиція щодо українських національних прагнень була прохолодною. У грудні 1917 року Джон Піктон Бегг був призначений британським представником в уряді УНР. На початку 1918 року Велика Британія була готова визнати УНР, але відмовилася від цього після підписання Україною мирного договору з Центральними державами. У наступному році спроби Директорії УНР заручитися підтримкою Антанти також виявилися невдалими.

Після охолодження відносин Велика Британія та її союзники розмірковували про те, яку роль може відіграти український національний рух у разі майбутньої війни з СРСР. Значну увагу британські посадовці приділяли також становищу українських переміщених осіб та біженців у континентальній Європі та колишніх членів дивізії «Галичина», які здалися британській армії.

Зрештою, однак, Захід прийняв політику взаєморозуміння з СРСР і українське питання залишилося осторонь. Британська пропозиція 1947 року, щодо встановлення прямих дипломатичних відносин з УРСР залишилася без відповіді, а офіційні контакти між Великою Британією та Україною тривали лише в загальному контексті відносин між Великою Британією та СРСР [89].

На неурядовому рівні британські контакти з українцями посилилися з прибуттям до Великої Британії великої кількості повоєнних українських іммігрантів, які почали широко розповсюджувати інформацію та проводити кампанії на підтримку української незалежності. З 1950-х років деякі українські організації у Великій Британії підтримували зв'язки з лігами свободи. Зв'язки між українцями та британцями також налагоджувалися через Англо-українське товариство (створене у 1953 р.) та Товариство імені Мазепи (1967–1985 рр.).

Декілька членів парламенту Великої Британії зацікавилися українськими справами. У 1951 році Джефрі Купер і Вільям Тілінг підняли питання в Палаті громад на підтримку запровадження україномовних передач Всесвітньою службою ВВС, за що українська громада агітувала з 1946 року. У 1960 році Джон Кордо ініціював парламентські дебати щодо урядової політики, щодо офіційного визначення національності українців у Великій Британії. У 1975 році Вільям Вітлок сформував англо-українську групу в парламенті, яка проіснувала до 1983 року. У 1983–87 роках Стефан Терлезкі, післявоєнний іммігрант з України, був депутатом від виборчого округу Кардіфф Захід [89].

Активізувалася співпраця між українськими та британськими державними, комерційними, академічними, культурними та іншими установами. Було створено нові міста-побратими, зокрема Вінниця–Пітерборо (1991) та Львів–Рочдейл (1992). Новий потік мігрантів з України прибув до Великої Британії, і значна кількість післявоєнних іммігрантів та їхніх нащадків почали відвідувати Україну. У лютому 2002 року Україна відкрила Генеральне консульство в Единбурзі [89].

Британська Рада працює в Україні з 1992 року і має свої центри в Києві, Донецьку, Львові, Одесі та Харкові. Того ж року Всесвітня служба Бі-Бі-Сі

запровадила україномовний сервіс, а депутати британського парламенту сформували Загальнопартійну парламентську українську групу. Інші організації, створені для розвитку відносин між Україною та Великою Британією, включають Британсько-українську юридичну асоціацію (створену 1993 р.), Британсько-українську торгову палату (1997 р.), Українсько-британський міський клуб (2005 р.), Друзі України (Шотландська фундація) (2005), Британсько-українське товариство (2007).

1.2. Договірні-правова база забезпечення міждержавних взаємин між Україною і Великою Британією

У період з 1995 по 1996 роках документальна основа двосторонніх відносин ще більше збагатилася, ознаменувавшись взаємними візитами на найвищому рівні. 12–14 грудня 1995 року за візитом Кучми до Лондона здійснилось підписання меморандума про взаєморозуміння щодо конфіскації майна, одержаного злочинним шляхом [64].

Тоді було укладено угоди про накладення арешту та конфіскації майна та знярядь вчинення злочинної діяльності, а також про взаємодопомогу у боротьбі з незаконним обігом наркотиків, що дало змогу збільшити національні служби безпеки та можливості для правоохоронних органів співпрацювати у боротьбі з організованою злочинністю. Військовими службами України та Великої Британії було проведено значну роботу щодо створення належної договірної-правової бази співробітництва у 1996 році.

В угоді держави висловили зацікавленість у розвитку зв'язків, «позначаючи одна одну як важливих партнерів на зовнішній арені», і проаналізували поточний рівень відносин. Зазначалося, що розвиток двосторонніх відносин між Україною та Великою Британією сприяв зміцненню стабільності та миру в Європі.

Впродовж 1997–1998 роках значно розширилася база двосторонніх контрактів у сфері ядерної безпеки та міжнародного захисту навколишнього середовища, що сформувало продуктивну роботу митниці, на що впливає угода

про обмін даними (Лондон, 6 лютого 1997 р.) [77], Меморандум про взаєморозуміння між урядами Великої Британії та України щодо митних відносин (Київ, 16 січня 1998 р.) та Офіс Генерального прокурора, Міністерство внутрішніх справ, митниця та акцизи Великої Британії, Співпраця з податковою службою та національною службою кримінальної розвідки для боротьби з організованою злочинністю, серйозними злочинами, торгівлею наркотиками та іншим, Питання спільного інтересу (Київ, 16 січня 1998 р.) [93].

Важливим етапом у розвитку співробітництва стало підписання дипломатичними установами міжурядової угоди у формі обміну нотами про спеціальні місця розташування в Україні для співробітників британського дипломатичного корпусу та членів їх сімей (9 червня 1998 р., Київ) [95].

Угода дає змогу сторонам вирішувати такі питання, як незалежні зобов'язання та права членів британського дипломатичного корпусу в Україні та членів їхніх сімей щодо здійснення комерційної діяльності, адміністративні та цивільні привілеї та недоторканність, імунітет від кримінальної юрисдикції та фінансові санкції, соціальна безпека. У 1999 році було остаточно сформовано ключові частини поточної договірно-правової бази, згідно з якою було сформовано правонаступництво України. Десять угод про відносини в різних сферах: серія угод про співробітництво в прикладній науці, техніці та дослідженнях (Лондон, 19 січня 1968 р.); Угода про врегулювання спільного майна та фінансові позови (січень 1968 р., 5 травня, Лондон); щодо своєчасного повідомлення про ядерні аварії та обмін інформацією; Угода про експлуатацію та управління ядерними установками; Угода про запобігання інцидентам на морі за межами територіальних морів (Лондон, 15 липня 1986 р.); Угода про врегулювання претензій спільного майна та фінансових вимог, що виникли до 1939 р. (Лондон, 5 січня 1968 р.); Дослідження в мирних цілях; Обмін листами щодо прав на інспекцію відповідно до Договору про ліквідацію середньо- та короткочасних ракет дальності (Лондон, 21 грудня 1987 р.) [11].

З 2001 по 2004 рік сторони зосередилися на формуванні переліку важливих двосторонніх договорів у військовій сфері, висвітлюючи переваги розвитку

двосторонніх відносин та спільні інтереси побудови системи колективної безпеки. Значна частина занепокоєння британських та українських експертів щодо розширення договірно-правової бази військового співробітництва зумовлена покращенням відносин між Україною та НАТО та хорошими результатами.

У зв'язку з успішним співробітництвом держав у миротворчій та військовій підготовці звертається увага на двосторонню міжвідомчу технічну угоду щодо взаємної підтримки.

Під час виконання трьохсторонніх навчань «Козацький степ–2004» на стрільбищі, доступ в поле оборони обмежено. Розробка документа підсумовує результати тривалого підготовчого процесу, в якому брали участь експерти профільних міністерств обох країн. Підтвердженням незмінності курсу України на реформування збройних сил відповідно до стандартів НАТО та посилення підтримки з боку уряду Великої Британії стало тимчасове надання посади радника з питань цивільного захисту.

Зміни в нинішній українській еліті після президентських виборів 2004 року та очевидна прозахідна орієнтація нового українського уряду стали передумовою для припинення дипломатичного відчуження між двома країнами.

17 жовтня 2005 року В. Ющенко отримав нагороду від британського «Chatham House» (колишнього Королівського інституту міжнародних відносин). Нагороду вручила особисто королева Єлизавета II. Честь була надана Президенту України, що значно підвищило важливість цієї події в очах британського суспільства та світу.

Як очікується, основною темою переговорів з британським прем'єр-міністром Блером є проведення запланованого на грудень 2005 року саміту «Україна–ЄС». Під час виступу в Королівській академії міжнародних відносин В. Ющенко наголосив на перевагах інтеграції України в Європу. Крім того, Блер також ще раз висловив загальне ставлення Заходу до очікування Європою реформ в Україні, і Велика Британія продовжуватиме підтримувати процес демократизації України.

Тоні Блер, засвідчили, що клімат відносин між ЄС та Україною покращується і що надання Україні вступу до ЄС було цілком прийнятним, передбачуваний без значного практичного імпульсу. Зустріч учасників саміту завершилася традиційним аргументом: «Лідери ЄС схвалюють європейський варіант для України, підкреслюючи, реформаторська та демократична орієнтація України відкриває нові перспективи для подальшого покращення рівня та якості відносин з ЄС»

Захід, організований Британсько-українською асоціацією, став першим епізодом вшанування пам'ятного дня в історії Великої Британії та України – Ялтинської мирної конференції 1945 року. Участь у заході взяли депутати британського парламенту, представники британських ЗМІ, представники культурних та бізнес-спільнот країни, а також представники посольства України у Великої Британії.

Глава зовнішньополітичного відомства України поінформував Державного секретаря Девіда Мілібенда про системну підтримку Великою Британією євроатлантичної орієнтації України. Це значно зміцнило б відносини та дало б більші перспективи для інтеграції України в європейську економіку.

Загалом 2008–2009 роки характеризувалися інтенсивними двосторонніми відносинами та високою кількістю візитів на всіх рівнях.

Циклічні зміни політичного менеджменту у Великій Британії та Україні через вибори 2010 року не вплинули на безкомпромісність відносин. Посилилася активна політична взаємодія виконавчої влади двох країн.

Водночас 2012 рік позначився спадом динаміки українсько-британських політичних відносин, переважно на найвищому рівні політичного діалогу. Основною особливістю цього напрямку є оцінка процесу демократичного розвитку в Україні.

Велика Британія активно висловлювала підтримку нашій країні на початку вторгнення Росії в Україну. У цьому сенсі офіційні особи в Лондоні запровадили ряд обмежень і санкцій в односторонніх і багатосторонніх структурах.

Кемерон під час засідання Європейської ради та 69-ї Генеральної асамблеї

ООН 25 вересня. З 18 по 19 листопада Президент України Порошенко перебував з робочим візитом у Лондоні. За її участю було презентовано деякі із запропонованих нею гуманітарних проектів.

За нашими даними, до кінця 2004 року Україна підписала 40 двосторонніх документів з Великою Британією та Північною Ірландією, 10 з яких були юридично успадковані від колишніх радянсько-британських відносин. У 1990-ті роки, або в перше десятиліття розвитку українсько-британських відносин у сучасних умовах, було підписано велику кількість двосторонніх договірних документів.

Після візиту ВО до Кримської платформи приєдналася і УК Зеленського. Кримська платформа – це нова міжнародна платформа, яка об'єднує спільні зусилля щодо виведення російських військ з Криму та відставки місцевої влади окупантів. На першому етапі потрібно обговорити питання окупованого Росією півострова [15].

На цьому етапі уряди двох країн приступили до досягнення спільної угоди про зону вільної торгівлі.

Товарообіг між Україною та Великою Британією у 2021 році зріс майже на 57% і досяг \$2,2 млрд. Крім того, експорт був особливо високим (+62%), сягнувши понад 1 мільярда доларів [8].

Аж до початку І7 століття не зустрічається жодних матеріалів про англо-українські відносини. Безпосередніх стосунків, звісно, не могло бути, оскільки українська територія була спочатку під литовським, а потім польським суверенітетом. Англійські мандрівники були тоді взагалі дуже рідкістю в Польсько-Литовській державі і не заходили аж до України. Безумовно, у XVI столітті розвивалися відносини Великої Британії з Москвою. Англія в той час мала там монополію; але в той період Україна мало мала спільного з Москвою. Шлях з Англії до Москви здійснювався Балтійським і Білим морями, оскільки Чорне море було закрито турками.

Відносини Великої Британії та України за десятки років свого існування пережили кілька періодів активізації та затихання діяльності, а також взаємодії.

За часів незалежної України кілька періодів особливої активності можна визначити:

– 1992–1996 рр. початковий етап із заснуванням нових відносин між двома країнами;

– 2008–2009 рр. активізація співпраці на тлі спроб України вступити в НАТО. План дій щодо членства;

– з 2014 року по теперішній час – активізація співпраці на тлі агресії Росії проти України та проведення внутрішніх реформ.

Оцінка якості внутрішніх процесів була, і залишається, визначальним фактором у сприйнятті України англійських шляхів. Проте Київ демонструє стійкий інтерес до розвитку відносин з Великою Британією більш на формальному рівні, особливо до початку війни між Україною та Росією.

Відносини України з Великою Британією у 2015–2019 роках можна назвати історією успіху. Велика Британія послідовно підтримує Україну у двосторонньому форматі з 2014 року (реформи та безпекова співпраця), в ЄС (зокрема в контексті імплементації та дотримання санкцій), а також на різних міжнародних платформах. Brexit підірвав критично налаштовану до Росії частину країн ЄС і вплив прихильників подальшого розширення ЄС і НАТО на схід [9].

Крім того, турбулентність, викликана Brexit у Великій Британії, відвернула її від України та негативно вплинула на інтенсивність контактів протягом останніх двох років. З позитивної точки зору, нова солідарність і досвід співпраці, набутий у 2014–2019 роках, дозволяють обом сторонам встановити нові стратегічні цілі.

РОЗДІЛ 2

СУЧАСНИЙ СТАН І ПЕРСПЕКТИВИ БРИТАНСЬКО-УКРАЇНСЬКИХ ВІДНОСИН

2.1. Основні напрямки українсько-британських відносин на сучасному етапі

Багато європейських країн підтримують Україну у війні проти Росії. Велика Британія намагалася, хоч і з різним ступенем успіху, зробити більш суттєвий внесок у перемогу України. На офіційну думку Лондона, Німеччина та Франція очолили процес вирішення конфлікту та відіграли центральну роль у координації заходів щодо просування реформ в Україні. З початку активних бойових дій українське питання було пріоритетним для британського уряду, який відомий своєю незмінною різкістю на адресу Росії.

«Українське питання» посилило свою актуальність з 2014 року у зовнішній політиці Британії, а також є одним із фокусів розбіжностей з Росією [40]. У звіті Палати громад про російсько-британські відносини, говориться, що Велика Британія не повинна визнавати «незаконну анексію Криму», оскільки вона є одним із підписантів Будапештського меморандуму, який гарантує Україні суверенітет і непорушність кордонів. Водночас Велика Британія зацікавлена у встановленні активного українського порядку з Росією та Заходом. Цього не може статися, поки Росія не припинить свій «незаконний контроль» над Кримом, не припинить підтримувати сепаратистів на сході України та дотримуватиметься міжнародного права [9].

Велика Британія та її союзники готові в майбутньому допомагати Україні проти російської агресії.

Велика Британія завжди мала важливий вплив на ЄС. Зміна політичного балансу в Європейському Союзі після виходу Великої Британії з союзу також може вплинути на її відносини з Україною.

Лондон відомий своєю агресивною позицією на підтримку рішучої опозиції поточній зовнішньополітичній лінії Росії. Велика Британія є важкоатлетичною нацією, однією з найсильніших у своїй підтримці України та

рішучій відповіді на російську агресію. Brexit не відразу змінить політику Брюсселя щодо України. Хоча країни-члени ЄС залишаються відданими збереженню санкцій проти Росії, деякі шукають способи пом'якшити цей підхід.

Тобто дипломатичний діалог між Україною та Великою Британією отримав новий напрямок – військово-політичний.

Протягом восьми років Сполучене Королівство активно залучається на міжнародному рівні до підтримки цілісності, суверенітету та кордонів України. Для цього залучаються сайти міжнародних організацій, таких як ООН, Європейський Союз, НАТО, ОБСЄ, ЮНЕСКО, Рада Європи тощо.

Результати, як у самій Великій Британії, так і в міжнародному співтоваристві, виявилися несподіваними. Після референдуму Велика Британія почала процес виходу з ЄС.

Вихід із ЄС укріпив Британії в необхідності стати регіональним лідером, який веде послідовну політику щодо підтримки України. Так, Британія запровадила операцію «Орбіта» для підтримки українських військових. Операція «Орбіта» – це британська навчальна місія, головною метою якої – підготувати українську армію до участі у військових діях за будь-яких умов.

Результати операції були помітні вже через рік після того, як українські війська почали навчання у Великій Британії. Ще навесні 2015 року Британія підготувала близько 20 тисяч українських військових. Наразі існує 192 курси, спрямовані на виживання в дикій природі [9].

Ці країни співпрацюють у цілому спектрі міжнародних питань. Велика Британія підтримує рух України до ЄС і НАТО.

Політичний інтерес залишається стабільним з огляду на послідовну підтримку Великою Британією України в боротьбі з російською агресією, активну співпрацю між парламентами, налагоджені канали комунікації з громадськими активістами, правозахисниками та аналітиками. На рівні парламентів зацікавленість у цій співпраці свідчить той факт, що Міжпарламентська група дружби з Великою Британією нараховує 133 народних депутати (майже третина Верховної Ради). Спочатку пріоритетність відновлення

нормандського формату придушувала інтерес новообраного уряду до відносин з Великою Британією, переводячи його на інших партнерів, але політичний інтерес знову зріс наприкінці 2019 року. Це знайшло відображення в заявах прем'єр-міністра [68]. О. Гончарук у якості прем'єр-міністра під час візиту до Лондона, виступи на публічних заходах у Лондоні заступників міністра оборони та економіки України, а також народних депутатів. Велика Британія згадується окремо в Указі Президента № 837/2019 «Про невідкладні заходи щодо реформування та зміцнення держави» у розділі зовнішньої політики, де йдеться про встановлення домовленості щодо двосторонніх відносин між Україною та Великою Британією після її виходу з ЄС і в рамках G7 [40].

Українська політика щодо Сполученого Королівства все ще спирається на Договір про принципи відносин і співробітництва 1994 року та спеціальні короткострокові пріоритети, які були оновлені (останній у 2017 році, коли Україна встановила мета – довести товарообіг до 3,5 млрд грн, увійти до 20 найбільших експортерів до Великої Британії та підписати угоди про ЗВТ та лібералізацію візового режиму). У 2019 році двостороння Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю та партнерство готувалася на випередження, в тому числі в ході консультацій з британською стороною, тому динаміка щодо визначення стратегічних пріоритетів була позитивною.

2.2. Переосмислення політики Великої Британії щодо України за прем'єрства Бориса Джонсона

Період прем'єрства Бориса Джонсона з 2019 по 2022 роках, характеризується всебічною підтримкою України, засудженням анексії Криму, значною критикою політики Кремля, а після повномасштабного вторгнення РФ в Україну повноцінною підтримкою українського народу в цілому та України зокрема. Проте, на шляху до встановлених дружельюбних політичних відносин Великої Британії до України в період прем'єрства Бориса Джонсона відбувається радикальне переосмислення політики Великої Британії щодо України.

Поява В. О. Зеленського в Україні сприяла запуску Мінського процесу.

Однак, виконання Мінських домовленостей зробить Донбас альтернативним центром впливу зовнішньої та внутрішньої політики невідконтрольної українському керівництву країни.

При поверненні Росії до неформального політичного клубу світових держав, В. О. Зеленський активно цьому перешкодив. Голос за кадром Зеленський перерахував умови, за яких він бачить, що Росія готова повернути собі місце в «дипломатичному порядку денному високого рівня» і відновити свій статус G-8 – умовами є «повернення окупованого Криму, припинення Донбасу, бойових дій та звільнення понад сотні політв'язнів і українських моряків, утримуваних Кремлем».

Британська Рада тим часом підтримує партнерські відносини з організаціями та громадянами в Україні, надаючи досвід та експертизу Великої Британії у сфері відкритого суспільства.

Британська Рада здійснюється через представництва в містах: Київ, Харків, Львів, Одеса.

Окрім діяльності у вищевказаних сферах, Британська Рада також пропонує можливості співпраці через ряд проектів і програм.

Допомога Лондона Україні в рамках двосторонньої співпраці відбувається за трьома цільовими напрямками – гуманітарне фінансування діяльності в зонах конфлікту, військова допомога та фінансування реформ через фонди ефективного управління – сума коштів, виділена на кожен напрямок сума становить близько 10 млн. фунтів стерлінгів (майже 14 мільйонів доларів США).

Принципове ставлення Великої Британії до України впливає з «невизнання» політики Росії щодо України. Крім того, Лондон намагався компенсувати послаблення свого міжнародного впливу, взявши на себе провідну роль у підтримці України.

Лідери виявили інтерес поглибити британсько-українське стратегічне партнерство в усіх сферах спільного інтересу та продовжити співпрацю, зокрема в рамках британсько-українського стратегічного діалогу.

Вже восени 2021 року, Борис Джонсон наголошує на виборі європейських

країн та їх усвідомленні на тому, що в найближчому часі прямим стане вибір поміж спрямуванням великої кількості російських вуглеводнів у гігантські нові трубопроводи або ж захист України та відстоювання справи стабільності та миру.

Початок тотальної війни між Росією та Україною показали, що Велика Британія є одним із найважливіших союзників України. Серед еліт існує широкий консенсус щодо жорсткої позиції відносно Росії та сильної громадської підтримки України Британією.

Борис Джонсон намагався підкреслити роль Великої Британії у наданні військової та дипломатичної підтримки, використовуючи можливість відвернути національне обговорення. У той час як Джонсон буде змушений піти у відставку, його наступник, швидше за все, збереже сильну підтримку України з боку Великої Британії. Консервативна партія може в кінцевому підсумку постраждати політично, оскільки через війну витрати на енергію та продовольство різко зросли. Активна та відкрита підтримка України ґрунтувалася на багаторічній тісній двосторонній дипломатичній співпраці та співпраці у сфері безпеки.

Лондон почав доставляти смертоносну військову техніку в Україну в січні, коли Велика Британія та Сполучені Штати почали публічно попереджати про ризик російського вторгнення. Після повномасштабного російського вторгнення ця підтримка була розширена. Лондон створив програму переселення, яка принципово відкрита для всіх українських біженців.

Візит Бориса Джонсона у квітні 2022 року в Україну в якій повноцінно йде війна став важливим кроком щодо розуміння загостреної ситуації щодо миру в Україні, збереження її демократичних цінностей. Приїзд Джонсона був прихованим, про який не повідомляла жодна сторона. Про саму зустріч, пізніше вже дізнались з опублікованих постфактум фотографій з візиту Джонсона та Зеленського. Вагоме враження, здійснив той факт, що колишній прем'єр-міністр Британії оголосив бажання побувати на Майдані Незалежності, і таки побував.

Згодом Борис Джонсон зробив відому заяву, а саме 19 квітня 2022 року, виступаючи перед парламентом, він заявив, що наша спільна ціль – це посилення

та зміцнення України в такій мірі, аби Росія ніколи більше не посміла вторгнутися туди знову.

Даний візит в Україну, фактично демонстрував максимально наочні речі – для свободи та лідерства – немає перешкод. Борис Джонсон в зазначений період був серед тих політичних діячів, хто не вагався жодної хвилини, чи підтримувати Україну чи ні. Його вибір був однозначно «так».

Вдруге Борис Джонсон відвідав Україну вже в червні 2022 року, задля обговорення поставки важкого озброєння та посилення санкцій проти РФ. Тоді ж, Борис Джонсон заявляв, що Україна зможе повернути всі свої окуповані Російською Федерацією території, а Британія в свою чергу надасть гарантії безпеки для України після закінчення війни.

Незважаючи на загрозу ракетних ударів, колишній прем'єр-міністр Великої Британії Борис Джонсон у День Незалежності України приїхав до Києва – це був третій візит від початку повномасштабної війни, яка тривала вже півроку. На зустрічі були обговорені найголовніші питання, які стосувались безпеки та територіальної цілісності України та роль при цьому Великої Британії.

У День Соборності України, Київ знову зустрів Бориса Джонсона, а це був четвертий візит колишнього прем'єр-міністра Великої Британії до України, який навесні 2022-го став першим із західних високопоставлених політиків, який відвідав Україну після початку російського вторгнення. Він відвідав Бучу та Бородянку на Київщині. Однією із тем зустрічі була підготовка так званого «саміту світу», повідомляв голова офісу президента України Андрій Єрмак. За словами Єрмака, планувалось провести дискурс з метою реалізації плану досягнення перемир'я в Україні, представленого Зеленським наприкінці 2022 року членам G20. Він передбачає, зокрема, звільнення всіх полонених та депортованих та відновлення територіальної цілісності України, а також забезпечення їй радіаційної та ядерної безпеки.

В п'яте до України прибуття Бориса Джонсона відбулось вже у формі експрем'єр-міністра Великої Британії, і означилось такими моментами. Видання

The Guardian повідомляє – «Честь відвідати Україну на запрошення президента Зеленського. Занадто довго тривають страждання народу України... Єдиний спосіб покласти край цій війні – це перемога України – і перемога якнайшвидше... Чим швидше Путін зазнає поразки, тим краще для України та для всього світу», – висловив переконання Джонсон, за словами вказаного видання. Також Борис Джонсон прокоментував суперечку про те, чи Україна отримає більше танків від західних партнерів. Він натякнув, що є прихильником цієї ідеї. За його словами, Україна має отримати всю необхідну підтримку.

Таким чином, на період прем'єрства Бориса Джонсона у Великій Британії випадає переломний момент у взаємовідносинах Великої Британії та України. Колишній прем'єр-міністр Великої Британії є одним із найзапекліших партнерів та союзників Києва. Він забезпечив значну військову допомогу ЗСУ та підтримав багато ініціатив, спрямованих проти російської агресії, зокрема, санкції. У рамках економічного форуму в Давосі Джонсон закликав не вірити ядерним загрозам Путіна та сфокусуватися на передачі Україні інструментів, які забезпечать перемогу.

2.3. Перспективи розвитку відносин Україна – Велика Британія

У XXI столітті Україна та Велика Британія вийшли на світовий ринок як давні традиційні партнери. Взаємовигідне економічне та торговельне відношення між ними сприяє успішному вирішенню економічних проблем і підвищенню добробуту двох народів. Хороші двосторонні відносини можуть змусити міжнародні економічні та торговельні організації в різних частинах світу тісніше взаємодіяти для забезпечення більш ефективного міжнародного поділу праці та процесу ринкової інтеграції.

Зміцнення та розвиток двостороннього діалогу відповідає спільним інтересам двох країн, і останніми роками двосторонній діалог стає все більш тісним. Вихід Британії з ЄС означає, що країні найближчим часом доведеться відновлювати відносини з іншими країнами, оскільки існуючі угоди в рамках Європейського Союзу розриваються.

Експорт переважно транспортується на борту суден, а імпорт – у більшості випадків автомобільним транспортом. У 2019 році частка морських контейнерних перевезень зросла на 23%. Більшість поставок цукру та борошна до ЄС проходить через Велику Британію. У цій категорії у 2019–2020 роках високими залишалися продукція чорних металів, шрот соняшниковий, олії соняшникова та соєва, горох та просо. Зросла частка таких товарів, як консервовані помідори та глина [8].

Угода дозволяє 98% українських товарів безкоштовно надходити на британський ринок, а з 2023 року ще 2% продукції буде відкрито для України [8].

На думку експертів, вихід Британії з ЄС зробить гнучкішими антидемпінгові та захисні заходи, які зараз застосовуються до України. По-перше, це стосується металургійної продукції: гарячекатаного металевого листа та прутка.

Угода все ще передбачає тарифні квоти на деякі товари, але ці квоти збільшуються. Наприклад, тарифна квота ЄС–28 на томатну пасту становить 10 000 тонн, і вона не буде зменшена, оскільки у Великій Британії закінчується термін дії системи торгівлі ЄС. Навпаки, збільшиться на 20%, тому що в угоді з Великою Британією квота на томатну пасту становить 2 тис. тонн [9].

Для всіх позицій пропозиції підвищення становитиме від 13% до 20%. В абсолютному вираженні це щорічне зростання тарифних квот на пшеницю на 136,2 тис. тонн, на кукурудзу – на 100,2 тис. тонн, на м'ясо птиці – на 12,040 тонн [8].

Кількість відкритих тарифних квот в Україні у 2022 році становить 36 (зростання на 4), у Великій Британії – 3 (зростання на 2). Крім квот, передбачених в рамках Угоди про асоціацію між Україною та Європейським Союзом, Велика Британія також встановила нульову квоту.

Але вихід країни зі Співтовариства дав нашій державі нові можливості, адже зараз Україна починає сприймати Англію як ринок збуту. Згідно з прогнозами, посилення ділової активності буде актуальним з 2021 року, оскільки

Велика Британія та ЄС домовилися про співпрацю, Україна подасть заявку на перехідний період, а Лондон продовжить виконувати торгове законодавство ЄС.

Сукупний експорт Великої Британії у 2020 році досягне 399 мільярдів доларів США. Порівняно з 2019 роком товарна пропозиція Великої Британії скоротилася на 14,6%: експорт товарів скоротився на 68 млрд доларів США (у 2019 році експорт товарів Великої Британії становив 468 млрд доларів США).

Експорт переважно транспортується на борту суден, а імпорту – у більшості випадків автомобільним транспортом.

У 2020 році частка океанських контейнерних перевезень зростає на 23%. Більшість поставок цукру та борошна до ЄС проходить через Велику Британію. Високий статус у перевезеннях цим видом транспорту зберігають вироби з чорних металів, соняшникове борошно, соняшникова і соєва олія, горох і просо. Зросла частка таких товарів, як консервовані помідори та глина [9].

У структурі імпорту морських контейнерів домінує тютюн. Значно зросли поставки мороженої скумбрії та іншої риби, навантажувачів, первинних і акумуляторних батарей, вогнетривкого цементу [8].

Експорт України переважає промислова та сільськогосподарська продукція. Основні напрямки експорту: чорні метали, жири та олії тваринного та рослинного походження, продовольчі культури, залишки та відходи харчової промисловості.

Імпорт включає паливо мінеральне, нафта та продукти її переробки, транспортні засоби наземного транспорту (крім залізниці), реактори ядерні, котли та машини, Фармацевтична та хімічна продукція.

Відповідно до експортної стратегії, активний розвиток українсько-британських економічних і торговельних відносин має широкі перспективи.

Після початку процесу Brexit Україна та Велика Британія провели низку переговорів, у яких Велика Британія висловила готовність підтримати Україну та обговорила питання максимізації торгівлі після Brexit.

Нова угода наголошує на зміцненні політичних і торгових зв'язків між двома країнами. Це дозволить бізнесу продовжувати працювати на попередніх

рівнях і зберегти ті самі переваги, якими зараз користується бізнес згідно з чинною угодою про асоціацію між ЄС та Україною. І Україна, і Велика Британія відзначили високу важливість угоди. Ще у 2018 році міністр міжнародної торгівлі Л. Фокс заявив: «Наш вихід з ЄС не змінить зобов'язань Великої Британії».

Т. Салліс, керівник глобального партнерства, зазначив, що Україна є ринком для шотландського віскі, що розвивається, у 2019 році з України було експортовано понад мільйон пляшок віскі. Угода гарантує вільний доступ шотландського віскі на український ринок.

Д. Кулеба також висловив щире зацікавлення у зміцненні відносин між двома країнами та підняв ідею започаткування спеціальної програми технічної допомоги для України з метою інформування та навчання українського бізнесу, переважно малого та середнього бізнесу, торгувати з Великою Британією.

Проте думки розділилися, особливо серед українських експертів. Багато аналітиків відзначали, що угода має більше політичне значення, ніж економічне. С. Родлер (фінансовий аналітик) сказав, що Велика Британія виграє більше, ніж Україна, тому що британський експорт може просто «вбити» вітчизняних виробників, адже вони підпадають під спрощене регулювання.

Крім того, британська версія «Daily Express» написала: «...цей крок став ляпасом для ЄС», що ще раз демонструє нам переваги для британської сторони. У Києві розташовані великі британські компанії, що позитивно впливає на бізнес-середовище в Україні. Завдяки всебічній співпраці прискорилося економічне зростання України, зросли робочі місця, зросли інвестиції, а Україна стала ще привабливішим партнером.

Серед основних компаній, що працюють на території України, можна виділити наступні:

– «Ернст енд Янг» є міжнародним лідером у сфері аудиту, оподаткування, супроводу транзакцій та консультування. У 2019 році корпоративний дохід ЕУ в Україні склав 771,348 тис. грн. (≈27,196 млн доларів США).

– British American Tobacco – заснована в 1993 році, є першою компанією з

іноземними інвестиціями в українській тютюновій промисловості та є світовим лідером транснаціональної компанії.

– GlaxoSmithKline – одна з найбільших фармацевтичних компаній світу. Вже 25 років постачає українців якісними ліками. Британська компанія надала виняткову підтримку під час пандемії Covid-19, забезпечивши безперебійне постачання ліків і оснастивши медичний персонал засобами індивідуального захисту (в рамках благодійної акції) [8].

Торгові відносини між двома країнами демонструють позитивні тенденції. Основні статті українського експорту: олія (14,3% у 2016 році, 14,2% у 2018 році), кукурудза (9,34% у 2016 році, 12,4% у 2018 році), вироби заліза (19,8% у 2016 році, 20,5% у 2018 році). Значну частину імпорту складають: нафтопродукти (0,58% у 2016 році, 19,7% у 2018 році), літаки, гелікоптери (6,44% у 2016 році, 6,87% у 2018 році). Фармацевтика (12,1% у 2016 р., 7% у 2018 р.) [8]. Загальний обсяг англо-української торгівлі у 2019 році становив трохи менше 2 мільярдів доларів (як і раніше, найбільше падіння припало на фармацевтику та літаки – експорт, продовольчі культури та залізо – імпорт). У 2016 році товарообіг сягнув 826 мільйонів доларів США. Це приклад значного зміцнення торгових відносин після початку процесу Brexit. Велика Британія надає значну технічну допомогу Україні. Підтримка у Великій Британії значно зросла після протестів на площі Мердека в 2013–2014 роках [8].

Наостанок Б. Джонсон наголосив, що реформи та верховенство права сприяють економічному зростанню та підтвердив прихильність Великої Британії плану реформування України. Існує великий список проектів (близько 25 активних проектів) між країнами. Причиною такої активної співпраці є те, що Україна є пріоритетним напрямком для інтересів Сполученого Королівства.

Існування багатьох програм підтверджує боротьбу з корупцією:

- підтримка антикорупційних законів та інституцій;
- підтримка Національної антикорупційної служби України у розробці стратегії управління персоналом.

Проте однозначно оцінити успішність нещодавно укладеної угоди не

можна, оскільки інтереси в політичній сфері можуть переважати над економічною, а інтереси Британії можуть переважати над інтересами України. Двосторонній українсько-британський діалог відкрив нові двері і, безперечно, розвиватиметься й надалі.

Британська сторона вважає, що Україна займає стратегічне положення, що з'єднає європейський та азіатський ринки, і має величезний економічний потенціал. Також було відзначено високий рівень освіти українців. Однією з перешкод для інвесторів є політична та економічна нестабільність, позначена корупцією та війною на сході країни.

Відзначено, що торговельне співробітництво між Україною та Великою Британією характеризується загалом позитивною динамікою у досліджуваний період. Водночас невирішеною проблемою залишається погано диверсифікований експорт України з низькою доданою вартістю.

Дотримання угод щодо диверсифікації джерел енергії, наприклад, від російського газу, може виявитися складним завданням. Саме це стане важким випробуванням для відносин Великої Британії та ЄС.

Нинішні надзвичайні обставини створили можливість для співпраці та тепліших відносин між Великою Британією та ЄС, на відновлення яких, інакше, знадобилися роки.

РОЗДІЛ 3

ТЕНДЕНЦІЇ РОЗВИТКУ УКРАЇНСЬКО-БРИТАНСЬКОГО СПІВРОБІТНИЦТВА У СФЕРІ БЕЗПЕКИ

3.1. Британія – НАТО і підтримка позиції входження України в Альянс

Активізація Україною після Революції гідності європейсько-атлантичного напрямку зовнішньої політики та підписання Угоди про асоціацію з ЄС, змінила геополітичні реалії, які визначили стратегічні напрямки діяльності українського політикуму на новому політичному етапі українсько-британських відносин. Визначальними факторами, які ознаменували глобальні зміни у різносторонніх відносинах України та Великої Британії стали анексія Автономної Республіки Крим і вторгнення Російської Федерації на терени українських Донбасу і Луганщини на початку 2014 р., а відтак і повномасштабне вторгнення РФ 24 лютого 2022 р. на територію України. Після зазначених подій Британія та НАТО оголосили про повну підтримку України та остаточного визначення своїх позицій щодо входження України в Альянс. Вступ України в НАТО має важливе значення насамперед у гарантіях безпеки нашої держави, розвитку армії та інвестицій, стимуляції підприємств тощо.

З часу набуття Україною незалежності у 1991 році Британія підтримує нашу країну у сфері безпеки. Сполучене Королівство тісно співпрацювало із Україною, США та Росією щодо майбутнього ядерного арсеналу, який наша країна отримала у спадок від СРСР. Велика Британія була підписантом Меморандуму про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї. Ця міжнародна угода, яку уклали 5 грудня 1994 року Україна, Росія, Велика Британія та США надала гарантії Україні у зв'язку з набуттям нею неядерного статусу.

Велика Британія вітала прагнення України приєднатися до НАТО після Помаранчевої революції 2004 року. Як наслідок, це призвело до посилення співпраці України в сфері оборони з Великою Британією. Більше за те, уряд Тоні Блера перед відставкою в 2007 році підтримав ідею набуття Україною повноправного членства в НАТО.

У 2008 році Британія та Україна підписали Спільну заяву, в якій йшлося про стратегічний характер їхніх двосторонніх зносин.

Щодо співпраці у сфері оборони, то варто відзначити операцію «Орбіта», тренувальну місію Великої Британії в Україні у 2015 році, яка покликана зміцнити Збройні сили України. Ще навесні 2015 року Велика Британія підготувала близько 20 тисяч українських військових. У 2020 році існує 192 напрями підготовки, спрямовані на виживання в дикій місцевості, забезпечення паливно-мастильними матеріалами, матеріально-технічну підтримку тощо [38].

У 2020 році, важливою з політичної та економічної точки зору, було підписано Угоду про «Політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство» між Україною та Великою Британією. Основні положення угоди спрямовувалися на стратегічне партнерство між Україною та Великою Британією [4].

Наведемо основні цілі угоди, вони, насамперед, визначали:

- 1) розвиток у політичній та економічній сфері, в основі яких спільні цінності;
- 2) спільна взаємодія у мирному врегулюванні конфлікту, спричиненого агресивними діями Росії, на основі поваги до територіальної цілісності і суверенітету України;
- 3) економічне відновлення та реінтеграція України;
- 4) підтримка діючих безпекових та оборонних реформ в Україні, які є спрямованими на реалізацію європейських та євроатлантичних прагнень, зокрема це стосується членства в ЄС і НАТО;
- 5) розвиток у безпековій та оборонній сфері для подальшого подолання загроз для миру і стабільності;
- 6) забезпечення прогресу у реформах сектору безпеки та оборони з основною метою приведення їх у відповідність стандартів, котрі підтримують країни-члени НАТО.

Відтак, спостерігаємо, що дана угода про «Політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство» дає сторонам як позитивні так і

негативні наслідки.

Щодо Угоди про «Політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство» між Україною і Британією, висловився фінансовий аналітик С. Родлер, який сказав, що Британія виграє більше, ніж Україна, і його погляди досить цікаві для аналізу укладеної угоди. Це пов'язано з тим, що британський експорт може просто «завалити» вітчизняних виробників, оскільки багато харчових продуктів тепер підпадають під спрощене регулювання.

Важливо, що Угода про «Політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство» написана за зразком Угоди про асоціацію України з ЄС. Тобто угода, практично, охоплює весь спектр двосторонньої співпраці, але в даному випадку між Великою Британією та Україною. Іншими словами, це не звичайна торговельна угода, і вона включає набагато ширший спектр правил.

У свою чергу, тодішній заступник міністра розвитку економіки України Тарас Качка, наголошував, що підписання цієї угоди («Про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство») гарантує Україні преференційний доступ до ринку Британії, що є важливою складовою розвитку взаємовигідних відносин між країнами [6].

Звернемось до характеристики основних пунктів, які на нашу думку є цікавими у своєму значенні. Пункти 3–5 вищезазначеного документу передбачають діалог між двома сторонами про стратегічне партнерство, статті 2 і 3 зміцнюють визнання традиційних європейських цінностей, наголошуючи на верховенстві права та боротьбі з корупцією. Крім того, стаття 6 передбачає прийняття сторонами зовнішньополітичних позицій з питань, що становлять взаємний інтерес на міжнародній арені. Більше того, політична частина угоди навіть глибша, ніж Угода про асоціацію України з ЄС.

До речі, щодо останнього питання угода між Україною та Великою Британією містить ряд принципових положень у міжнародному праві. Тому для юристів цікаві окремі положення статті 3, а саме: «сприяння мирному врегулюванню конфліктів, що виникають внаслідок ворожих дій Росії», співпраця на міжнародних форумах, спрямована на «підтримку політики

невизнання Росії» [96].

Щоб підкріпити ці наміри, угода також містить положення про військову співпрацю в оборонних цілях. Підтвердження цього положення ми бачили сьогодні, наприклад, уже згаданим візитом Міністра оборони України до Лондона у квітні 2021 року.

Отже, як ми бачимо, Угода про «Політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство» між Україною та Великою Британією підписана 8 жовтня 2020 року дає сторонам, для України – значну підтримку у сфері безпеки та економіки, а для Великої Британії встановлення політичних та економічних принципів майбутньої співпраці та забезпечення застосування принципу «безперервності торгівлі».

Варто зазначити, що в міжнародному співтоваристві існує думка, що комплексність англо-української угоди свідчить про те, що Велика Британія виграла від труднощів Брюсселя у відстоюванні основних інтересів України.

Загалом щодо розвитку торговельних відносин між Україною та Великою Британією після початку процесу Brexit слід навести такі дані. Загальний англо-український товарообіг у 2019 році склав трохи менше 2 мільярдів доларів. Водночас значна частина експорту припала на фармацевтичну продукцію та літаки, а імпорт частково скоротився на продовольчі культури та залізо. У свою чергу, обсяг торгівлі в 2016 році досяг 826 млн доларів США. Цей приклад ілюструє явне зміцнення торгових відносин після початку процесу Brexit.

Також, варто відзначити меморандум UK Export Finance UKEF про співпрацю в торгівельній сфері, підписаний 9 жовтня 2020 року, між Британським департаментом з гарантування експортних кредитів та урядом України. Даний документ було підписано в присутності президента В. Зеленського, який перебував з офіційним візитом у Великій Британії. Президент України наголосив, що: «Ми привезли з Великої Британії два з половиною мільярди фунтів стерлінгів. Це нова сторінка українсько-британської співпраці та безпрецедентна подія для України» [6].

Так, у результаті підписаного меморандуму про співпрацю в торгівельній

сфері у 2020 році торгівля між Україною та Великою Британією дещо зросла (імпорт та експорт зросли на 6%). Загальний оборот склав 1,48 млрд доларів США. США, Україна мають негативне сальдо. Торгівля послугами склала 1,05 млрд доларів США, і Україна зафіксувала позитивне сальдо (при цьому імпорт та експорт послуг скоротилися на 4% та 14% відповідно) [8].

Не можна не згадати про підтримку України Британією у сфері державного реформування. Адже успішні реформи в Україні та запровадження належного рівня державного управління відповідають національним інтересам Сполученого Королівства та інтересам України. Тому Велика Британія підтримує зусилля України з побудови відповідальної та процвітаючої держави, реформування державних структур та підвищення якості послуг для громадян і бізнесу. Реформована та здорова система управління в Україні сприятиме довгостроковій безпеці, стабільності та процвітанню європейського континенту.

З цією ж метою Велика Британія робить усе можливе, щоб «посилити» голос громадян у процесі формування політики шляхом публічних консультацій. Національний демократичний інститут Великої Британії навіть запустив для цього окремий проект, який триватиме з липня 2018 року до березня 2021 року. Проект спрямований на покращення комунікації між владою та громадянами шляхом розробки та впровадження національної моделі публічних консультацій. У довгостроковій перспективі більш ефективні консультації з громадськістю могли б покращити відносини між владою та суспільством в Україні шляхом розширення можливостей громадян брати участь у прийнятті рішень у більш структурований спосіб і заохочуючи почуття спільної відповідальності, участі та партнерства. В основу проекту покладено розробку проекту закону про публічні консультації.

На підтримку реформ в Україні Велика Британія також запустила проект під назвою «Покращення виборів і законів через залучення громадськості та технічну допомогу» (ELECT). Наразі реалізується. Проект допомагає боротися з політичною корупцією, зміцнювати адміністрування виборів в Україні та проводити інформаційні кампанії, особливо серед уразливих груп населення та

меншин. Сполучене Королівство відзначило, що з 2014 року Україна досягла значного прогресу в проведенні великих виборів і політичних реформ. Однак вони розуміють необхідність постійної підтримки. Проект ELECTION також спрямований на підтримку продовження ефективних, прозорих та інклюзивних виборів в Україні.

Підводячи підсумок, ми бачимо, що після того, як Сполучене Королівство оголосило про останній процес Brexit, головними перевагами, які отримала Україна, були підтримка територіальної цілісності, що сприяло покращенню економічних відносин між двома країнами.

Загалом вихід Великої Британії з ЄС позитивно вплинув на економічну частину відносин між Україною та США. Зріс обсяг торгівлі між двома королівствами, збільшився обсяг інвестицій і нових проектів, а реформи, ініційовані британською стороною, поступово впроваджуються в суспільне життя громадян. Проте однозначно оцінити успішність нещодавно досягнутих домовленостей не можна, оскільки інтереси в політичній сфері можуть переважати над економічними, а британські – над українськими.

Відкрилися нові двері для українсько-британського двостороннього діалогу, який, безсумнівно, розвиватиметься й надалі. Британська сторона зазначила, що завдяки стратегічному положенню України, яке поєднує європейський, російський та азійський ринки, Україна має величезний економічний потенціал.

З початком широкомасштабного російського вторгнення в Україну, Велика Британія стала на чіткі позиції непохитності щодо підтримки України в сфері безпеки та вступу нашої країни в Альянс. Так, в перші дні війни кабінет міністра Бориса Джонсона продовжив вже розпочату політику всебічної підтримки України, яка якнайкраще показала себе в наданні гуманітарної допомоги та пізніше виконаної обіцянки в поставці зброї. Позиція Великої Британії, яка стосувалась міжнародної ізоляції РФ, в тому числі і у припиненні її діяльності на базі міжнародних інститутів є наразі однією з жорстокіших, аніж будь-яка інша позиція тієї чи іншої країни, в свою чергу британський пакет

санкцій сьогодні є одним із наймасштабніший за своїм обсягом у світі.

Сьогоднішня співпраця України з НАТО базується на активній взаємодії в сфері безпеки та взаємної протидії військовій та політичній агресії Кремля. Так, на саміті НАТО у 2022 році державами–членами Альянсу було ухвалено рішення щодо розширення «Комплексної програми допомоги» і подальшої підтримки безпеки України і її територій. До цієї програми увійшли ініціативи від представників країн-членів Альянсу, в цьому списку рахуємо і Велику Британію, в пропозиціях допомоги Україні у наданні військової зброї. Інша сторона допомоги у сфері безпеки від Альянсу полягала у створенні спеціальних структур для підтримки України з боку Альянсу та Британії у довгостроковому часі [93].

Починаючи з березня 2022 року, Північноатлантичним альянсом було реалізовано значну кількість проєктів щодо підтримки насамперед в сфері безпеки нашої країни, надавши значну кількість бойових пайків, паливних матеріалів (включно авіаційного пального), армійського взуття, предметів медичного призначення (фармацевтичних препаратів і аптечок), військового навчального обладнання, а також обладнання для знешкодження вибухонебезпечних предметів тощо. Додатковим став проєкт в галузі «С4», у якому передбачалось – управління, командування, комп'ютеризація і зв'язок, а також переправочно-десантні та понтонно-мостові засоби, генератори, пожежні машини, машини швидкої допомоги, шини, акумулятори та зимовий одяг [77].

Важливим елементом допомоги серед країн НАТО в особливості Великої Британії стала програма навчання українських військових на полігонах Великої Британії. Таку програму запропонував колишній прем'єр–міністр Британії Борис Джонсон під час свого візиту до Києва. Колишній прем'єр–міністр Джонсон зазначив, що військові Британії можуть забезпечити підготовку до близько 10-ти тисяч українських військових кожні 120-ть днів. Вже на сьогодні, 10-ть тисяч військових з України пройшли навчання у Великій Британії під керівництвом британських військових та Збройних Сил партнерів НАТО.

Велика Британія не раз зазначала на своїй повноцінній підтримці вступу

України до НАТО. Аналізуючи різноманітні заяви як українських так і англійських політиків, відзначаємо коментар посла України у Великій Британії Вадима Пристайка. Він говорив, що Британія є постійним партнером України, який повністю підтримує вступ України до Альянсу [7].

Колишня прем'єр-міністерка Великої Британії Ліз Трасс, наступниця Бориса Джонсона, заявляла, що вважає, що Україна має якнайшвидше стати членом НАТО. При цьому наголошуючи, що НАТО мало би прийняти Україну ще багато років тому – оприлюднює консервативний аналітичний центр Heritage Foundation у Вашингтоні [22].

Теперішній прем'єр-міністр Британії Ріші Сунак в час зустрічі з журналістами України наголосив, що Сполучене Королівство наразі робить все для того, аби армія України повністю відповідала стандартам Альянсу. При цьому він наголошував, що він повністю згоден з генсеком НАТО, щоб Україна стала членом Альянсу. Проте для цього вони (Британія та НАТО) мають переконатись, що існує план для підтримки України не тільки зараз, а й у перспективі [88].

Таким чином, проаналізувавши підтримку позиції входження України в Альянс в суміжності Британія–НАТО, слід відзначити на непохитності стосунків в кризовий час для України, натомість зауважити на повній підтримці та допомозі в боєздатності України з боку Альянсу в цілому та Британії зокрема.

3.2. Українсько-британські відносини у оборонній та науково-технічній сферах

Для посилення співробітництва між Україною та Британією необхідно насамперед проаналізувати наявний досвід співпраці та її результати, визначити пріоритетні напрямки, однаково важливі для обох сторін.

Найперспективнішими напрямками двостороннього співробітництва між Україною та Королівством Британією наразі вважаються такі дослідження [87]:

1. Залучення коштів Великої Британії для підтримки відповідного інвестиційного процесу в Україні;

2. Зусилля щодо створення національної та глобальної стійкості, включаючи протидію дезінформації. Сьогодні, в контексті боротьби з COVID-19, ця орієнтація особливо важлива для всього світу, а не лише для проаналізованих країн;

3. Співпраця у військовій сфері, особливо в рамках Військово-Морських Сил, враховуючи високий рівень досвіду Сполученого Королівства у цій сфері та, водночас, її вихід до моря в Україні;

4. Інвестиційний проект ОПК є продовженням попереднього пункту;

5. Співпраця і торгівля в галузі сільськогосподарських і промислових об'єднань;

6. Питання лібералізації візового режиму, яке залишається актуальним;

7. Допомога українській владі у боротьбі з відмиванням грошей та корупцією;

8. Безпека мережі;

9. Зелена енергетика;

10. Нарешті – технічна допомога для реінтеграції тимчасово окупованих територій України, податкова та митна реформи, боротьба з відмиванням грошей, реформи системи охорони здоров'я, антикорупційні реформи.

Як бачимо, напрямків для розвитку кооперації більш ніж достатньо. Ефективні механізми реалізації партнерства в окремих сферах ще потребують узгодження.

Першим кроком до цієї мети має стати впевненість країн у стабільності одна одної. Насамперед, це, звичайно, про Україну, враховуючи нестабільну економічну ситуацію та війну на території України. Незважаючи на глобальну кризу, спричинену пандемією, економічна нестабільність зараз актуальна і для Великої Британії.

Відзначаємо, що Україна робить впевнені кроки для запобігання кризових явищ в українсько-британських відносин в політичній, економічній та культурних сферах, акцентуючи при цьому на конкретних напрямках співпраці задля зміцнення співпраці.

Розглядаючи конкретні напрямки співпраці між Україною та Великою Британією, пропонуємо наступні пропозиції. У політичній сфері, варто звернути увагу на системність діалогу української та британської сторони. Це обґрунтовується тим, що українсько-британські політичні взаємовідносини незважаючи на стратегічний характер і загальний дух до більш конструктивного діалогу, залишився дуже несистемним та не знайшов вираження в основних документах сторін.

Наприклад, урядовий план О. Гончарука передбачав спрощення режиму поїздок з Великою Британією, а план уряду Д. Шмигала стосувався Великої Британії в контексті підготовки до підписання стратегічної угоди. У своєму виступі у Верховній Раді Президент України неодноразово наголошував на стратегічній важливості українсько-британських відносин. Наскрізні теми, пов'язані з цим, включають важливість морської співпраці, економічну співпрацю та підписані угоди про стратегічне партнерство. Крім того, були обговорені документи щодо спільної роботи зі створення та зміцнення формату «Кримської платформи» [15].

Під час останнього візиту британського посла президент України назвав відносини з Великою Британією пріоритетом зовнішньої політики України. Тематами презентації були подолання пандемії COVID-19 та початок поставок вакцин в Україну. Водночас представники адміністрації президента акцентували переважно на економічній частині відносин.

Тому актуальною проблемою українсько-британського співробітництва є відсутність системи у питанні двосторонніх пріоритетів, яка має вирішуватися шляхом уніфікації позицій різних відомств українського уряду.

Що стосується співпраці в економічному напрямку, експерти пропонують зосередитися на співпраці у сфері сільського господарства. Вони прогнозують, що безмитна квота на імпорту зерна та птиці з Великої Британії, передбачена угодою про партнерство, незабаром буде заповнена в міру розвитку торгівлі та інвестицій. Таким чином, поточні умови торгівлі сільськогосподарською продукцією слід переглядати та вдосконалювати на регулярній основі, а не

чекати закінчення кількох років, як зараз зазначено в Угоді про партнерство. Це дозволить Великій Британії скористатися роллю України як основного постачальника високоякісних недорогих продуктів харчування до Європи. Це принесе користь британським споживачам, а також британським м'ясним і молочним фермерам, які складають дві третини британських ферм і потребують імпорту високоякісних кормів за прийнятними цінами.

Україна дуже важлива для Великої Британії в цьому питанні, оскільки вона географічно близька, тому українські продукти можна швидко доставити до Великої Британії залізницею або вантажівками. Виробництво продуктів харчування в Україні також демонструє стійке зростання, оскільки аграрний сектор країни продовжує модернізуватися. Якщо Україна не обкладається митом, то експортує високоякісні пшеницю, кукурудзу, ячмінь, м'ясо птиці та інші основні продукти харчування, що зможуть повністю задовольнити зростаючий попит Великої Британії в осяжному майбутньому за цінами, значно нижчими від тих, які може запропонувати Європі.

Велика кількість британських фермерів виграють від збільшення імпорту української сільської продукції. Це дозволить їм знизити вартість зернових кормів для британського м'яса (яловичини, баранини та свинини) і молочних продуктів. Збільшення у імпорті саме українського зерна мате конкуренцію тільки з іншими іноземними зерновими, оскільки британські фермери залишаються захищеними субсидіями після Brexit.

Україна також матиме велику користь від того, що Велика Британія буде основним споживачем української сільської продукції. Це дозволить уникнути надмірної залежності країни від якогось одного ринку, наприклад Китаю, Індії чи Близького Сходу.

Ще одним напрямом економічної співпраці, на якому пропонується зосередити увагу у відносинах України та Великої Британії, є авіабудування. Загалом Велика Британія є важливим союзником у розвитку української авіабудівної промисловості, яка має стратегічне значення для української економіки, що переживає труднощі. Раніше Сполучене Королівство та Україна

мали розрізнену історію співпраці в цій сфері, коли літаки Антонова транспортували британське обладнання під час місій в Афганістані та Іраку. Партнерство Британії з українською державною компанією «Антонов» також є важливим, оскільки Україна починає спроби відродити свою авіаційну промисловість, особливо в роки після конфлікту з Росією.

Для посилення співпраці у протидії російській агресії проти України необхідно зробити наступні кроки. Україна також має підтримувати співпрацю з Лондоном, враховуючи активну позицію Великої Британії в цьому питанні (про що йшлося в попередньому розділі). Наприклад, українська сторона повинна представити британському уряду ідею розробки плану конфіскації активів російських олігархів і бізнесу в разі відновлення активних бойових дій на Сході або початку повномасштабної агресії, щоб не дати Кремлю зробити ці кроки.

Сергій Солодських, перший заступник директора Інституту світової політики, згоден. Зокрема, він зазначив: «Україна має шукати будь-які стандартні та нестандартні шляхи залучення Великої Британії. Можливість такої взаємодії є, і я належу до оптимістів. Її роль також буде вирішальною для безпеки України, оскільки санкції Великої Британії проти Росії можуть перевищити санкції десятків інших європейських країн».

Наступним важливим політичним кроком в оптимізації відносин між проаналізованими країнами є активізація міжпарламентського діалогу, незважаючи на його нинішню активність. Як зазначає науковий співробітник Інституту світової політики Микола Білєсков: «Останній великий візит був у жовтні 2016 року. Цікаво, що цей візит відбувся на звільнених територіях східної України. Британські депутати широко використовували інформацію, яку вони отримали у звіті про перспективи британсько-російських відносин і що висновки, викладені у звіті, не відповідають національним інтересам України. Він також зазначив, що оскільки народний депутат Світлана Заліщук зустрічалася з прем'єр-міністром Великої Британії Терезою Мей, прем'єр-міністр Великої Британії бачить необхідність переконати Вашингтон, що санкції проти агресії Росії в Україні не можуть бути скасовані, якщо не буде досягнуто достатнього

прогресу у врегулюванні конфлікту.

Ще одним важливим кроком в оптимізації двосторонніх відносин між Україною та Великою Британією є покращення іміджу та пізнаваності України в очах британців. Аналітики наголошують, що важливо не лише розглядати Україну як новинну чи політично цікаву тему. А розглядати її під кутом боротьби з тиранією та захисницею європейських цінностей, якими живе весь цивілізований світ.

На сьогоднішній день, в період повномасштабної російсько-української війни, ми маємо, насамперед, якнайбільше демонструвати світові масштабну руйнацію українських міст, спричиненим бомбардуванням Російською Федерацією. Показуючи культурну спадщину України, яка підпадає під руйнацію, показувати всьому світу, за що воюємо. Також важливим рішенням є і збір коштів на відновлення зруйнованих пам'яток. Такою програмою на сьогодні вже є запроваджена ініціатива з підтримки України, запущена 5 травня 2022 року українською владою під час російсько-української війни, фандрайзингова платформа United24. Один з проектів якої сформований під гаслом «Збережіть українську культуру».

Другий важливий фактор – це позитивні результати та прогрес у боротьбі з корупцією, позитивна історія про зміцнення України як впевненої демократії. Необхідно продемонструвати реальний прогрес, особливо за останні п'ять–сім років, тому що це допомагає побачити Україну як націю, що розвивається. Експерти вважають, що саме це змінить сприйняття нашої країни у Великій Британії.

Необхідність працювати в цьому напрямку була чітко підтверджена відповіддю колишнього посла Великої Британії Джудіт Гоф. У своїй недавній промові вона зазначила: «Ми дуже стурбовані тим, що новини про Україну в міжнародних ЗМІ здебільшого негативні. Якщо ви читаєте про Україну, ви читатимете про конфлікт і кризу, і ви читатимете про корупцію. Фактично, тут є дуже позитивна історія, яку люди повинні знати: за останні 3 роки Україна досягла більшого прогресу у своїй програмі реформ, ніж будь-яка попередня

адміністрація».

Вона також підкреслила, що Україна має продовжувати реформи наполегливо, рішуче та активно. «Найкращий захист України від зовнішньої нестабільності та зловмисних сил – це мати сильні інституції та боротися з корупцією... і показати, що ви європейська країна, яка поділяє наші цінності та наші принципи»

Крім того, Україна повинна прагнути покращити рівень володіння англійською мовою своїх громадян. У цьому плані країни досягли спільних успіхів. Так, наприклад, діяла програма «Англійська для майбутнього» до 2022 року. Метою проекту є вирішення проблеми низького рівня володіння англійською мовою випускниками шкіл у країнах-учасницях, які вступають на роботу або вступають до вищої освіти. У рамках проекту було проведено дослідження з метою отримання достовірних і дійсних даних для визначення та інформування про рівні кваліфікації та підтримки професійного розвитку вчителів англійської мови для задоволення потреб студентів. У дослідженні було проаналізовано рівень володіння англійською мовою та навички 16-річних учнів, а також їхні мотивації, прагнення та уподобання у навчанні, практику в класі та ставлення вчителів англійської мови [96].

У свою чергу, важливим кроком для Великої Британії є спрощення візового режиму з Україною. Наразі вже очевидно зневажливе ставлення Великої Британії до українців у цьому питанні, що не відповідає духу партнерства між двома країнами. Візи в Україні не видають, а ціна їх оформлення б'є рекорди. Якщо Лондон не готовий до безвізового режиму, то необхідно принаймні мінімізувати незручності нинішніх високих зборів за оформлення віз. Орієнтиром для майбутніх переговорів міг би стати приклад КНР і деяких країн Перської затоки з більш сприятливими умовами візового режиму Великої Британії.

Слід також зазначити, що українці не повинні сприймати як належне проукраїнську позицію багатьох впливових аналітичних центрів Великої Британії. Київ міг би організувати щорічну конференцію за участю впливових

британських аналітичних центрів. Тобто Київ зобов'язаний перехоплювати ініціативи окремих олігархів і просувати національні інтереси під прапором британських подій.

Крім того, протидія змішаним загрозам є обов'язковою. Особливу увагу слід приділити боротьбі з дезінформацією в британських ЗМІ, особливо в таблоїдах, які мають найбільший суспільний вплив, і не тільки у Великій Британії [38].

Такої ж думки дотримуються аналітики Інституту світової політики. Вони рекомендують визначити чіткі кроки для успіху реформ; посилити взаємодію з лідерами громадської думки для протидії змішаним загрозам з боку Росії, включаючи дезінформацію, що поширюється через британські ЗМІ; і співпрацювати з Лондоном у боротьбі з відмиванням грошей.

Важливим фактором також є розвиток та підтримка громадськостю та урядами обох країн громадських організацій, діяльність яких спрямована на зміцнення співпраці між Україною та Великою Британією. Яскравим прикладом такої організації є Британсько-українська асоціація. Це некомерційна організація, яка має на меті зміцнення зв'язків між Україною та Сполученим Королівством на всіх рівнях та забезпечення платформи для тіснішого контакту та співпраці між двома країнами в політичній сфері, бізнес, культура, освіта і наука.

Сприяючи тіснішому культурному обміну, організація забезпечує основу для кращого розуміння України та її народу британською громадськістю, а водночас підвищення обізнаності про країну також допомагає українським підприємствам розвивати партнерські відносини та залучати інвестиції від британського та міжнародного бізнесу. Вони забезпечують платформу для більш тісного культурного обміну, організовуючи та підтримуючи низку культурних заходів в Україні та Великій Британії, сприяючи партнерству між митцями Великої Британії та України, приділяючи особливу увагу допомозі українським митцям отримати відомість та визнання на британському та міжнародному рівнях.

Крім того, асоціація прагне сприяти діловим зв'язкам і співпраці між двома країнами, сприяти покращенню бізнес-середовища в Україні та рекламувати Україну як привабливий інвестиційний напрямок для британського та міжнародного бізнесу.

Наприклад, 13 жовтня 2020 року Асоціація Велика Британія-Україна провела свій перший осінній вебінар із новим Послом України у Великій Британії паном Вадимом Пристайком. Його виступ мав назву «Українсько-британські відносини: торгівля, політика та безпека», під час якого він обговорив нещодавній візит Президента Зеленського до Великої Британії та підписання угод про політичне, вільну торгівлю та стратегічне партнерство.

У рамках двостороннього співробітництва досліджуваної країни слід також звернути увагу на формування культурної політики. Відносини в цій сфері зміцнюють довіру, просувають британські цінності та прокладають шлях для подальшої політичної та дипломатичної взаємодії, забезпечуючи шаблон для освіти, культурної політики та розвитку громади, який інші можуть наслідувати, зміцнюючи соціальну згуртованість та стійкість.

Приклад України демонструє успіх британської м'якої сили. Згідно з опитуванням, проведеним IPSOS Mori у 2020 році, молоді українці найбільше довіряють британському уряду та його інституціям. Серед молодих українців 74% вважають, що Велика Британія підтримує та просуває важливі для 21 століття цінності, такі як екологічна свідомість, рівні права та мир у всьому світі. Нещодавнє дослідження Chatham House щодо України також підкреслює, що європейські культурні організації є надійними союзниками для реформаторів, які прагнуть позбутися радянської спадщини в таких сферах, як освіта, культура та розвиток громад.

У випадку України все це сприяє зміцненню проєвропейських настроїв її творчої та інтелектуальної еліти, що, у свою чергу, сприяє посиленню позицій України в боротьбі з гібридними загрозами, що виходять з Росії, багато з яких пов'язані зі спробами маніпулювання національною ідентичністю. і культури. Програма лідерства, організована Британською Радою, націлена на молодих

людей, особливо в зонах конфлікту у східній частині країни, допомагаючи розвивати навички вирішення конфліктів і взаємодії з громадою.

На початку свого правління Девід Кемерон (2010–2016) намагався розслабити відносини з Росією. Але в 2014 році, коли Росія анексувала Крим і втрутилася у східну Україну, відлига раптово припинилася. Відтепер Росія сприймалася як зростаюча загроза як у Лондоні, так і в решті Західної Європи.

Як один із трьох «гарантів безпеки» 1994 року британський уряд відчував особливу відповідальність перед Україною. «В останні роки як член ЄС Британія представила себе як провідну країну в групі держав-членів, які зайняли жорстку позицію щодо Росії», – пише UK Defense Journal. Лондон посилив економічну співпрацю з Києвом, а Велика Британія разом із США стала найважливішим партнером України у сфері безпеки. Протягом наступних років військова співпраця поступово активізувалась.

Наприкінці 2014 року Лондон надіслав Україні перший транш військового обладнання та матеріально-технічної підтримки, а вже в 2015 році поповнився у своїх розмірах. Велика Британія також розпочала програму навчання українських збройних сил під кодовою назвою Operation Orbital з метою зміцнення їх національний оборонний потенціал. За даними Міністерства оборони Великої Британії, наразі підготовку пройшли понад 18 тисяч українських військових.

Відносини з Росією вже були холодними, коли навесні 2018 року на британській землі стався черговий замах: на Сергія Скрипаля, який наприкінці 1990-х років працював подвійним агентом на британців, напали в Солсбері за допомогою нервово-паралітичної речовини «Новачок». Він і його дочка вижили, але один перехожий загинув. Трохи пізніше британський уряд опублікував оновлення стратегії безпеки, в якому прямо назвав Росію загрозою безпеці Великої Британії.

У вересні 2020 року Лондон оголосив, що розширить операцію «Орбіталь», включивши в неї тренування військово-морських сил України в Чорному морі. Наступного літа було домовлено про поставку ракет і військових кораблів.

Ближче до кінця 2021 року, коли російські війська були розгорнуті на кордоні з Україною, Британія запустила кредитну програму для України на придбання військової техніки.

У військовому плані Велика Британія зробила важливий внесок у посилення стійкості України в останні роки. Але в той же час британський уряд подбав про те, щоб прокремлівських олігархів зустріли з розпростертими обіймами. «Наші юристи захищали їхні інтереси, наші бухгалтери вели свої рахунки, а наші підставні компанії захищали свої активи», – пише журналіст Олівер Буллоу, експерт з брудних грошей. «Здатність Кремля вести війну залежить від багатства, яке він накопичив. І ми несемо частину відповідальності за це».

Обрання новим прем'єр-міністром Британії 25 жовтня 2022 року Ріші Сунака вимагало взаємодії між Україною та Великою Британією задля збереження закладених стосунків в політичній сфері життя. В даному випадку важливими виступають події візиту прем'єр-міністра Великої Британії Ріші Сунака до Києва та президента України Володимира Зеленського в Британію.

Ставши новообраним прем'єр-міністром Британії Ріші Сунак завітав з візитом до Києва, де зустрівся з президентом України Володимиром Зеленським, одразу анонсувавши нову військову підтримку України, зокрема обіцявши надати 120 зенітних установок, радіолокаційні станції, а також спеціальне зимове обладнання для українських військових. Сам прем'єр-міністр сказав, що з самих перших днів війни Україна та Британія були великими союзниками. Під час зустрічі з В. Зеленським, Ріші Сунак також обговорив і найважливіші питання для обох країн, в сфері глобальної безпеки [56]. До того ж, Сунак затвердив новий військовий пакет допомоги у 50 мільйонів фунтів стерлінгів [56].

Важливою складовою поїздки британського міністра також стало вшанування разом зі Зеленським пам'яті жертв Голодоморів, а також зустріч з рятувальниками пожежної частини міста Києва. Так, рятувальники розповіли про проведенні роботи гасіння пожеж після російських авіаударів та мінометних

обстрілів. Особливого захоплення справили безпілотники іранського виробництва, котрі використовувалися для атак на мирних жителів України [56].

Візит президента України також є важливим у українсько-британських стосунках, він був здійснений 8 лютого 2023 року. Відзначився зустріччю з міністром Ріші Сунаком, а також виступом перед депутатами британського парламенту та спілкуванням з королем Британії Чарльзом III. Так, основними темами для переговорів стали, насамперед посилення військової допомоги Україні, надання військових літаків, підготовка британцями українських солдатів морської піхоти та пілотів винищувачів. Президент України в свою чергу подякував британському народу за підтримку, в особливості Ріші Сунаку за його лідерську позицію – повідомляє BBC Україна [34].

Також, президент України висловив вдячність британським депутатам за надану допомогу Україні під час повномасштабного вторгнення РФ. Одночасно, Зеленський закликав західних союзників доправити Україні винищувачі та створити «коаліцію літаків» [92].

Важливим аспектом двосторонніх відносин став і прийом українських біженців у Великій Британії. З початку повномасштабного вторгнення РФ в Україну, кількість українських біженців сягнула понад 5 млн. Зокрема, у Великій Британії сумарна кількість українських біженців дорівнює 160 000. Так, усі українські біженці у Великій Британії отримують безкоштовну медичну допомогу. Як повідомляє Департамент охорони здоров'я та соціального захисту, що тим українцям, які прибувають до Великої Британії, надають доступ до державних послуг, медицини, освіти тощо [5].

Також українським біженцям у Британії надаються пільги на освіту та роботу. За словами колишньої міністерки внутрішніх справ Великої Британії Пріті Пател, – «Народ України пережив та переживає великі страждання від рук Путіна. Тож ми маємо надати притулок, який буде безпечним для українців, котрі прибувають до Англії. Тут вони зможуть насамперед отримати доступ до медицини, освіти, пільг та право на роботу тощо» [5].

Невід'ємним є і надання Великою Британією військового озброєння

Україні. З початком війни Росії проти України, Королівство Британія вже надала Україні протитанкову зброю під назвою NLAW. Також, до України було відправлено сотні ракет Brimstone. Відомо і про броньовані машини, серед яких – патрульні машини та важкі безпілотні літальні апарати. Додатковою наданою зброєю є системи протиповітряної оборони, зокрема, ракети Starstreak та гусеничні машини Stormer. Статистика подає і іншу військову допомогу надану Україні Великою Британією, це ракети Javelin, протиструктурні снаряди, пластикові вибухівки, патрони, захисне спорядження [85].

Отже, українсько-британські відносини у оборонній та науково-технічній сферах визначаються у сучасних викликах воєнного часу в Україні. Відтак, Велика Британія надає цілий спектр оборонної зброї для України, в чому і визначаються українсько-британські відносини у оборонній сфері. У свою чергу в науково-технічній сфері українсько-британських відносин присутнє сприяння ділових зв'язків і співпраці між двома країнам.

Проведені дослідження розділу «Тенденції розвитку українсько-британського співробітництва у сфері безпеки» показали свою вагомість та актуальність. Наявна кількість опрацьованої вітчизняної та зарубіжної літератури дозволила на основі критичного аналізу джерел, синтезу та узагальнення дослідити дане питання проблеми.

Дослідження питання Британія–НАТО і підтримка позиції входження України в Альянс відзначилась непохитністю стосунків між Україною та Британією з НАТО в кризовий час для України. Зауважуємо, що Британія та НАТО надали значну підтримку та допомогу Україні в її боєздатності. Зокрема, це відзначається у рамках Цільового фонду Комплексної програми допомоги Україні, де Північноатлантичним альянсом було реалізовано низку проєктів, щодо підтримки, насамперед, в сфері безпеки України. В якому наша держава отримала значну кількість військового спорядження. Відзначаємо, і на допомозі у програмі навчання військових з України на основних полігонах Великої Британії. На сьогоднішній день, близько десяти тисячі українських військових вже пройшли навчання у Британії під керівництвом англійських військових та

Збройних Сил партнерів НАТО.

Українсько-британські відносини у оборонній та науково-технічній сферах визначились у сучасних викликах воєнного часу в Україні. Відтак, Велика Британія надала цілий спектр оборонної зброї для України. Зазначається на поставці таких оборонно важливих знарядь зброї як – Javelin, протиструктурні снаряди, вибухівки, патрони стрілецької зброї, а також захисне спорядження.

Питання науково-технічної сфери українсько-британських відносин посприяли розвитку ділових зв'язків і співпраці між двома країнами.

Так, Велика Британія бере на себе лідерство у підтримці військово-морського потенціалу України та розглядається Києвом як пріоритетний партнер. Після Меморандуму про наміри, підписаного міністром оборони Великої Британії та міністром оборони України в жовтні 2020 року, і Меморандуму про виконання, підписаного під час візиту HMS Defender до Одеського порту в рамках розгортання авіаносної групи Великої Британії в червні 2021 року, дві країни мають домовилися про реалізацію Програми посилення можливостей ВМС України.

Роль Великої Британії у стримуванні спроб підірвати міжнародний порядок є незамінною, і стратегічний відступ у цій сфері був би помилковим. Велика Британія не повинна зменшувати свою стабілізуючу присутність у європейських справах. Визнання того, що «жодна оборонна відповідь на будь-яку структурну кризу безпеки не була б надійною без британського військового потенціалу», гарантує, що і надалі значне інвестування в безпеку таких партнерів, як Україна.

ВИСНОВКИ

На підставі проведених досліджень можна підсумувати наступне:

Вихід Великої Британії з Європейського Союзу певною мірою послабив статус ЄС і проукраїнські настрої, але також приніс нові політичні можливості, результатом чого є зміцнення двостороннього політичного діалогу між Україною та Британією.

Двосторонній українсько-британський діалог відкрив нові двері і, безперечно, розвиватиметься й надалі. Британська сторона вважає, що Україна займає стратегічне положення, що з'єднує європейський та азіатський ринки, і має величезний економічний потенціал.

Британія є надійною на сучасному етапі розвитку українсько-британських відносин і є одним із головних партнерів України в Європі. Підписана у травні 2022 року нульова тарифна політика для українських товарів, що експортуються до Великої Британії, дозволяє українським експортерам збільшити експорт. Серед основних продуктів слід звернути увагу на: борошно, крупи, молочні продукти, птицю та напівфабрикати, мед, кукурудзу та цукор.

Важливим доповненням до угоди став Меморандум про посилення співпраці у військовій та військово-технічній сферах між двома країнами. Ключовим положенням цього документа є угода про спільне створення інфраструктури для обслуговування та подальшого розширення ВМС України.

Щодо конкретних рекомендації оптимізації партнерства між Україною та Британією, ключовими є наступні кроки:

- налагодження системності діалогу;
- нормалізація внутрішньої стабільності в країнах;
- активізація співпраці у таких сферах економіки, як АПК та авіабудування;
- ініціативність України в питанні залучення Великої Британії у протидію РФ;
- активізація міжпарламентського діалогу;
- поліпшення іміджу України серед британських громадян;

- спрощення візового режиму з боку Великої Британії;
- спільна протидія гібридним загрозам;
- активізація взаємодії з лідерами думок;
- розвиток культурної політики;
- розвиток і підтримка громадських організацій, що сприяють поліпшенню українсько-британських відносин.

Підсумовуючи, зазначимо, що перед двостороннім діалогом України і Великої Британії наразі відкриті нові двері з багатими перспективами співпраці.

Постійний розвиток, удосконалення та вдосконалення українсько-британського торговельного співробітництва враховує перспективи українсько-британських відносин.

Велика Британія зіграла важливу роль у постачанні військового обладнання Україні та допомозі координувати єдину відповідь Заходу на вторгнення Росії. Вона запровадила санкції проти російських економічних інтересів у Великій Британії, одночасно підтримуючи міжнародні зусилля протистояти Москві, зокрема щодо торгівлі. У березні 2022 року лідери G7 опублікували спільну заяву про свій намір позбавити Росії статусу найбільшого сприяння (СНС), після чого Велика Британія запровадила власні додаткові заходи. Велика Британія також зіграла ключову роль у формулюванні жорсткої відповіді НАТО на конфлікт.

Аналіз підтримки України після анексії Криму та війни на Донбасі із 2014 року, свідчить, що Британія надає довготривалу підтримку Україні, але лише з 2020 року постачає летальне озброєння. Також Британія підтримує Україну у міжнародних організаціях і виступає за швидке прийняття України до ЄС і НАТО.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аудит зовнішньої політики: Україна – Велика Британія. Дискусійна записка / Сергій Солодкий, Микола Белєсков. URL: http://neweurope.org.ua/wp-content/uploads/2017/10/Aud_Ukr_GB_ukr_inet.pdf (дата звернення: 17.01.2023)
2. Бедрицький А.В. Міжнародні домовленості по кіберпростору: чи можливий консенсус?. Проблеми національної стратегії, № 4 (13), 2012. С. 15-19.
3. «Брексит» определился с датой и временем. / Коммерсантъ: последние новости России и мира. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/3464093> (дата звернення: 01.02.2023).
4. Британія надає 2,5 млрд фунтів кредитних гарантій для торгівлі з Україною – Smida. // Smida–Main page. URL: <https://smida.gov.ua/news/allnews/britanianadae25mlrdfuntivkreditnihgarantijdlatorg ivlizukrainou> (дата звернення: 04.02.2023).
5. Британія передасть Україні 600 ракет Brimstone. // Суспільне Новини. URL: https://susplne.media/362390-britania-peredast-ukraini-600-raket-brimstone/?utm_source=copylink&utm_medium=ps (дата звернення: 04.02.2023).
6. Британські спецслужби допомагають українському Центру виборчому в кібербезпеці. / bmpd – LiveJournal. URL: <https://bmpd.livejournal.com/3449434.html> (дата звернення: 17.01.2023)
7. Велика Британія поруч зі США є «найбільшим партнером» України у сфері гарантій безпеки – Пристайко. Радіо Свобода. URL: <https://www.radiosvoboda.org/a/news-ukrayina-brytaniya-garantii-bezpeky/32023032.html> (дата звернення: 16.01.2023).
8. Великобританія і Україна домовилися про виробництво ракетних катерів для ЗСУ. // Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2020/10/7/7115142/> (дата звернення: 02.03.2023)

9. Великобританія і Україна домовилися про розширення військової навчально-тренувальної операції. // Glavcom. URL: <https://glavcom.ua/ru/news/velikobritaniya-i-ukraina-dogovorilis-o-rasshireniivoennoy-uchebno-trenirovochnoy-operacii-751520.html> (дата звернення: 20.01.2023)
10. Воронцов С.Б. Оцінка стану енергетичної безпеки України: Методологічні підходи, критерії, індикатори. Стратегічні пріоритети. 2012. № 2. С. 22-30.
11. Геополітика і безпека. Аналітичний і науково-практичний журнал. URL: [http://www.instituteofeurope.ru/images/uploads/review/GEO_3\(39\)_2021.pdf](http://www.instituteofeurope.ru/images/uploads/review/GEO_3(39)_2021.pdf) (дата звернення: 18.01.2023)
12. Гражевська Н. І. Інституційна зміна світової економіки за умов фінансової глобалізації. Фінанси України. 2019. № 5. С. 49-65.
13. Гріненко А.Ю. Сучасні проблеми енергетичної безпеки України у трансформаційному світі. Наукові записки Національного університету «Острозька академія». 2018 № 9. С. 4-10.
14. Грубінко А. В. Участь Великої Британії у європейській політичній інтеграції: між атлантизмом та європеїзмом. Європейські історичні студії. 2015. № 1. С. 6–17.
15. Данилов і посол Великобританії обговорили розширення співпраці в сфері кібербезпеки. // Інтерфакс-Україна. URL: <https://interfax.com.ua/news/political/667923.html> (дата звернення: 16.01.2023)
16. Державна служба статистики України. URL: <http://www.ukrstat.gov.ua/> (дата звернення: 16.01.2023)
17. Договір про колективну безпеку 1992 р. // Чинне міжнародне право / Упоряд. Ю.М. Колосов і Е.С Кривчикова. М .: Дрофа, 2000. Т.1. 485 с.
18. Договір про нерозповсюдження ядерної зброї від 1 липня 1968 року (Закон № 248/94-ВР від 16.11.94). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_098#Text (дата звернення: 16.01.2023)

19. Договір про принципи відносин і співробітництво між Україною і Сполученим Королівством Великобританії та Північної Ірландії (Договір ратифіковано Законом N 112/94-ВР від 15.07.94). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_040#Text (дата звернення: 16.01.2023)

20. Домовленість про обмін інформацією між Міністерством охорони навколишнього природного середовища та ядерної безпеки України і Адміністрацією з питань охорони здоров'я і техніки безпеки Сполученого Королівства Великобританії та Північної Ірландії. // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_011#Text (дата звернення: 24.02.2023)

21. Економіка зарубіжних країн : Підручник. А. С. Філіпенко, В. А. Вергун, І. В. Бураківський та ін. 2-ге вид. К. Либідь, 2018. 582 с.

22. Експрем'єрка Британії підтримує прискорений вступ України в НАТО. // Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/news/2023/04/12/7397612/> (дата звернення: 09.01.2023)

23. Енергетична стратегія України до 2030 року. URL: <http://www.energoatom.kiev.ua/ua/about/strategy/> // Енергоатом. (дата звернення: 27.01.2023)

24. Європейська інтеграція: підручник. за ред. О.В. Буторіної. К. Освіта, 2019. 487 с.

25. З 2021 року – нова Угода у торгівлі між Україною та Великобританією. // URL: <https://ukrlegprom.org/ua/news/z-2021-roku-nova-ugoda-u-torgivli-mizh-ukrayinoyu-ta-velykobrytaniyeyu/> (дата звернення: 27.01.2023)

26. Забара І. М. Міжнародна інформаційна безпека: сучасні концепції в міжнародному праві. Теорія і практика правознавства. 2018. № 2. С. 64–71.

27. Задоя А. О. Міжнародні інтеграційні та дезінтеграційні процеси: суперечливі наслідки. Академічний огляд. 2017. №1(46). С. 5–13.

28. Зайцев Б., Коваль Н. Ключові аспекти виходу Великої Британії з ЄС: наслідки для України. Дипломатична академія України імені Геннадія Удовенка при МЗС : аналітична записка. Київ. ЦМД, 2019. С. 1-8.

29. Закон України «Про національну безпеку України» (Відомості Верховної Ради (ВВР), 2018, № 31, ст.241) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2469-19#n355> (дата звернення: 14.01.2023)

30. Закон України «Про ратифікацію Угоди про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії» від 16 грудня 2020 року № 1100-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1100-20#Text> (дата звернення: 14.01.2023)

31. Заявление «двенадцати» о будущем статусе России и других бывших республик. // Электронный фонд правовой и нормативно-технической информации - docs.cntd.ru. / URL: <http://docs.cntd.ru/document/901857469> (дата звернення: 27.01.2023)

32. Заява Про без'ядерний статус України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1991, N 51, ст.742). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1697-12#Text> (дата звернення: 16.01.2023)

33. Зеленко К. Великобританія і Україна. Євген Коновалець та його доба. Мюнхен, 1974. С. 883- 906.

34. Зеленський відвідав Лондон. Британія пообіцяла посилену військову допомогу. // BBC News Україна. URL: <https://www.bbc.com/ukrainian/features-64555418> (дата звернення: 26.01.2023)

35. Зеленський пов'язав відновлення росії в G8 з поверненням Криму та звільненням полонених // Коммерсант, 22.08.2019. URL: <https://www.kommersant.ru/doc/4067696> (дата звернення: 28.01.2023)

36. Зовнішньоекономічна діяльність // Державна служба статистики України. URL: http://www.ukrstat.gov.ua/operativ/menu/menu_u/zed.htm (дата звернення: 28.01.2023)

37. Зовнішня торгівля України. Статистичний збірник. Київ, 2020. 471с.

38. «Зручний плацдарм»: як Великобританія нарощує оборонне партнерство з Україною. // RT. URL: <https://russian.rt.com/ussr/article/876538-velikobritaniya-oboronnoe-sotrudnichestvo-kiev> (дата звернення: 16.01.2023)

39. Інформаційне насильство та безпека: світоглядно-правові аспекти: Монографія. Дзьобань О.П., Пилипчук В.Г. За заг. ред. проф. В.Г. Пилипчука. Харків: Майдан, 2017. 244 с.

40. Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії. // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_001-20#Text (дата звернення: 19.01.2023)

41. Конституція України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1996, № 30, ст. 141). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 11.01.2023)

42. Концепція (основи державної політики) національної безпеки України. Схвалена Постановою Верховної Ради України від 16 січня 1997 року N3/97-ВР URL: https://ips.ligazakon.net/document/view/f970003?an=4&ed=2000_12_21 (втратила чинність на підставі Закону N964-IV (964-15) від 19.06.2003) (дата звернення: 15.01.2023)

43. Кримська платформа. Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/tag-krimska-platforma> (дата звернення: 19.01.2023)

44. Кухарська Н. А. Україна в умовах трансформаційної кризи. Вісник Хмельницького національного університету. Економічні науки 2019. № 2. С. 153-158.

45. Лазебник Л. Л. Міжнародна економіка. Ірпінь : Академія ДПС, 2020. 518 с.

46. Лисак В.Ф. Позиція Великобританії щодо України після "революції гідності". Вісник Маріупольського державного університету. Сер.: Історія. Політологія, 2015. Вип. 12. С. 217-225.

47. Лук'янчук Р. В. Міжнародне співробітництво у сфері забезпечення кібернетичної безпеки: державні пріоритети. Вісник Національної академії державного управління при Президентові України: наук. журнал. 2015. № 4. С. 50–56.
48. Макогон Ю.В. Забезпечення енергетичної безпеки підприємства в умовах сталого розвитку. Вісник економічної науки України. 2018. № 1 (34). С. 106-110.
49. Матвійчук Н.М. Пріоритетні напрями забезпечення енергетичної безпеки України. Економічний форум. 2018. № 2. С. 183-187.
50. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії про адміністративну взаємодопомогу між митними службами. // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_030#Text (дата звернення: 29.03.2023)
51. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України і Урядами країн «Великої сімки» та Комісією Європейського Співтовариства щодо закриття Чорнобильської АЕС (Дата підписання: 20.12.1995). // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_008#Text (дата звернення: 19.02.2023)
52. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполученого Королівства Великої Британії і Північної Ірландії стосовно технічної допомоги (Дата підписання: 10.02.93 р.). // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_004#Text (дата звернення: 09.02.2023)
53. Меморандум про взаєморозуміння між Урядом України та Урядом Сполученого Королівства Великої Британії та Північної Ірландії щодо конфіскації доходів, одержаних [...]. // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_026#Text (дата звернення: 28.02.2023)

54. Меморандум про гарантії безпеки у зв'язку з приєднанням України до Договору про нерозповсюдження ядерної зброї (Дата підписання: 05.12.1994). URL: // Офіційний вебпортал парламенту України. https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_158#Text (дата звернення: 20.01.2023)

55. Меморандум про посилення співпраці між Україною та Великою Британією у військовій і військово-технічній сферах. // Офіс Президента України. URL: <https://www.president.gov.ua/news/u-prisutnosti-prezidenta-pidpisano-memorandum-pro-posilennya-64365> (дата звернення: 16.01.2023)

56. "Ми з вами до кінця": британський прем'єр приїхав до Києва та анонсував нову військову підтримку. // Суспільне Новини. URL: <https://suspilne.media/320546-britanskij-premer-priihav-do-kieva/> (дата звернення: 16.01.2023)

57. Міністерство економіки України. URL: <https://www.me.gov.ua/> (дата звернення: 01.02.2023)

58. Нарешті Brexit. Чого очікувати Британії й Україні. // LB.ua. URL: https://lb.ua/world/2020/02/01/448701_nakonetsto_brexit_zhdatt.html (дата звернення: 16.01.2023)

59. Неботов П.Г. Оцінка потенційного впливу від виходу Великої Британії з ЄС на розвиток економіки України. Формування ринкових відносин в Україні, 2016. №8 (183). С. 95-99

60. Організація Північноатлантичного договору. Відносини з Україною.// НАТО. Організація північноатлантичного договору. URL: https://www.nato.int/cps/uk/natohq/topics_37750.htm (дата звернення: 28.03.2023)

61. Договірно-правова база між Україною та Великою Британією. // Офіційний сайт Посольства України у Сполученому Королівстві Великої Британії та Північної Ірландії. URL: <https://uk.mfa.gov.ua/spivrobotnistvo/881-ukrajina-velika-britanija/593-dogovirno-pravova-baza-mizh-ukrajinoju-ta-velikoju-britanijeju> (дата звернення: 16.01.2023)

62. Політичні відносини між Україною та Великою Британією. // Офіційний сайт Посольства України у Сполученому Королівстві Великої

Британії та Північної Ірландії. URL: <http://uk.mfa.gov.ua/ua/ukraine-uk/diplomacy> (дата звернення: 19.01.2023)

63. Постанова Верховної Ради України «Про Концепцію (основи державної політики) національної безпеки України (Відомості Верховної Ради України (ВВР), 1997, N 10, ст.85) URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3/97-%D0%B2%D1%80#Text> (дата звернення: 14.01.2023)

64. Правительство Т. Мэй год у власти. Досрочные выборы 2017 р. Т. May's Government. a Year in Power. Snap General Elections–2017 [отв. ред. Е.В. Ананьева]. МИН-т Европы РАН , 2017. 140 с.

65. Про британське військове партнерство. // Газета «День». URL: <https://day.kyiv.ua/ru/article/den-planety-mirovye-diskussii/o-britanskom-voennom-partnerstve> (дата звернення: 21.01.2023)

66. Путченко Ю. С. Співробітництво України та Великої Британії в умовах російсько-української війни. // Матеріали XVI міжнародної науково-технічної конференції «АВІА-2023». – К.: НАУ, 2023. URL: <https://conference.nau.edu.ua/index.php/AVIA/AVIA2023/paper/view/9356/7800> (дата звернення: 20.05.2023)

67. Путченко Ю. С. Переосмислення політики Великої Британії щодо України за прем'єрства Бориса Джонсона. // Матеріали круглого столу з нагоди Дня спротиву окупації Автономної Республіки Крим та міста Севастополя: Тези доповідей. – К.: НАУ, 2023. – 181 с. URL: <http://fmv.nau.edu.ua/wp-content/uploads/2023/04/Збірка-тез.-Спротив-Криму-ФМВ-2023.pdf> (дата звернення: 20.05.2023)

68. Рада ратифікувала стратегічну угоду про партнерство між Україною і Британією. // Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/rus/news/2020/12/16/7117695/> (дата звернення: 01.02.2023)

69. Резолюція Генеральної Асамблеї Організації Об'єднаних Націй А / RES / 65/41 від 8 грудня 2010 року «Досягнення у сфері інформатизації та комунікацій в контексті міжнародної безпеки» // Міністерство освіти і науки

України. URL: https://academy.ssu.gov.ua/uploads/p_57_92823860.pdf (дата звернення: 02.02.2023)

70. Резолюція Генеральної Асамблеї Організація Об'єднаних Націй A / RES / 64/211 від 21 грудня 2009 року «Створення глобальної культури кібербезпеки і оцінка національних зусиль щодо захисту найважливіших інформаційних інфраструктур». // Міністерство освіти і науки України. URL: https://academy.ssu.gov.ua/uploads/p_57_92823860.pdf (дата звернення: 02.02.2023)

71. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 5 жовтня 2020 р. № 1207-р «Про підписання Меморандуму про взаєморозуміння між Кабінетом Міністрів України та Державним секретарем її Британської Величності, що діє через Департамент з гарантування експортних кредитів, який функціонує як Агентство експортного фінансування Сполученого Королівства». // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1207-2020-p#Text> (дата звернення: 03.02.2023)

72. Спільна декларація між Україною і Сполученим Королівством Великобританії та Північної Ірландії (Дата підписання: 15.09.1992) // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_002#Text (дата звернення: 14.01.2023)

73. Спільна Декларація про встановлення офіційних відносин між Радою економічної взаємодопомоги та Європейським економічним співтовариством. // Электронный фонд правовой и нормативно-технической информации - docs.cntd.ru. URL: <http://docs.cntd.ru/document/1900787> (дата звернення: 05.02.2023)

74. Спільне комюніке України та Великої Британії за результатами підготовчого засідання українсько-британського Стратегічного діалогу, 8 грудня 2021 року. // Міністерство закордонних справ України. URL: <https://mfa.gov.ua/news/spilne-komyunike-ukrayini-ta-velikoyi-britaniyi-za-rezultatami-pidgotovchogo-zasidannya-ukrayinsko-britanskogo-strategichnogo-dialogu-8-grudnya-2021-roku> (дата звернення: 27.02.2023)

75. Стан та перспективи розвитку відносин України та Великобританії. Аналітична записка. // Національний інститут стратегічних досліджень. URL: <https://niss.gov.ua/doslidzhennya/mizhnarodni-vidnosini/stan-ta-perspektivi-rozvitku-vidnosin-ukraini-ta-velikobritanii> (дата звернення: 16.01.2023)

76. Стратегія Британії та план України. Києву потрібна підтримка Лондона. - Демченко О. // LB.ua. URL: https://lb.ua/world/2021/03/24/480502_strategiya_britanii_plan_ukraini.html (дата звернення: 16.01.2023)

77. Суходоля О.М. Виклики та загрози енергетичній безпеці України: результати реформування енергетики. Стратегічна панорама. 2018. № 1. С. 77-87.

78. Сьогодні інтереси України і Великобританії доповнюють один одного - дослідження Інституту світової політики. // Пресс-центр УКМЦ. URL: <https://uacrisis.org/ru/58188-audit-of-foreign-policy-uk-ukraine> (дата звернення: 17.02.2023)

79. У Британії пройшли навчання понад 10 тисяч українських військових. // Укрінформ - актуальні новини України та світу. URL: <https://www.ukrinform.ua/rubric-ato/3672756-u-britanii-projsli-navcanna-ponad-10-tisac-ukrainskih-vijskovih.html> (дата звернення: 15.02.2023)

80. Угода між Союзом Радянських Соціалістичних Республік і Європейським економічним співтовариством і Європейським співтовариством з атомної енергії про торгівлю, комерційному та економічне співробітництво. Затверджено постановою Ради Міністрів СРСР від 14 лютого 1990 р. № 160

81. Угода про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої сторони (Угоду ратифіковано із заявою Законом № 1678-VII від 16.09.2014). // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011 (дата звернення: 12.02.2023)

82. Угода про врегулювання політичної кризи в Україні. // Українська правда. URL: <https://www.pravda.com.ua/articles/2014/02/21/7015533/> (дата звернення: 21.01.2023)

83. Угода про партнерство і співробітництво між Україною і Європейськими Співтовариствами та їх державами-членами (Угоду ратифіковано Законом № 237/94-ВР (237/94-ВР) від 10.11.94). // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/998_012#Text (дата звернення: 11.01.2023)

84. Угода про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство між Україною та Сполученим Королівством Великої Британії і Північної Ірландії. // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/826_001-20#Text (дата звернення: 16.02.2023)

85. Угода про спільні заходи щодо ядерної зброї від 21 грудня 1991 року. Законодавство країн СНД. URL: http://base.spinform.ru/show_doc.fwx?rgn=27062 (дата звернення: 19.01.2023)

86. Угода (у формі обміну нотами) між Кабінетом Міністрів України та Урядом Латвійської Республіки про здійснення оплачуваних видів діяльності членами сімей співробітників дипломатичних представництв або консульських установ. // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_001-17#Text (дата звернення: 29.03.2023)

87. Указ Президента України «Про рішення Ради національної безпеки і оборони України від 4 березня 2016 року "Про Концепцію розвитку сектору безпеки і оборони України». // Офіційний вебпортал парламенту України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/92/2016#Text> (дата звернення: 14.01.2023)

88. Україна буде в НАТО, Велика Британія вже працює над цим. // Слово і Діло. URL: <https://www.slovoidilo.ua/2023/02/23/novyna/polityka/ukrayina-bude-nato-velyka-brytaniya-vzhe-pracyuye-nad-cym-sunak> (дата звернення: 29.01.2023)

89. Україна і Великобританія підсилюють співпрацю в області кібербезпеки. // Капітал. URL: <https://www.capital.ua/ru/news/110241-ukraina-i->

velikobritaniya-usilivayut-sotrudnichestvo-v-oblasti-

kiberbezopasnosti#ixzz7A5iY4UMO (дата звернення: 15.02.2023)

90. Україна та Великобританія оновили Угоду про політичне співробітництво, вільну торгівлю і стратегічне партнерство. // ЮРЛІГА. URL: https://jurliga.ligazakon.net/news/213340_ukrana-ta-velikobritaniya-onovili-ugodu-pro-poltichne-sprvobtnitstvo-vlnu-torgvlyu--strategchne-partnerstvo (дата звернення: 12.02.2023)

91. Українська дипломатична енциклопедія: У 2-х т. Т. 1. 823 с.

92. Українські біженці в Англії. // Європейська правда. URL: <https://www.eurointegration.com.ua/news/2022/03/17/7136154/> (дата звернення: 01.02.2023)

93. Черінько І. Українсько-британські відносини: історія та сучасність. І. Черінько. Наук. зап. Ін-ту політ. і етнонац. дослідж. 2009. Вип. 43. С. 313-321.

94. Що робить на Україні спецпідрозділ «британських інтернет-тролів». URL: <https://vz.ru/world/2018/12/3/953530.html> (дата звернення: 15.02.2023)

95. Яковюк І. В. Brexit: причини і наслідки британського референдуму. Європейська інтеграція в контексті сучасної геополітики : зб. наук. ст. за матеріалами наук. конф., м. Харків, 24 трав. 2016 р. Харків, 2016. С. 25–29.

96. 1,25 млрд фунтів. Україна і Великобританія домовилися про співпрацю у сфері оборони. // Liga.News. URL: <https://news.liga.net/politics/news/125-mlrd-funtov-ukraina-i-velikobritaniya-dogovorilis-o-sotrudnichestve-v-sfere-oborony> (дата звернення: 10.02.2023)

97. Beth O. The Ukraine model for Brexit: Is dissociation just like association? // Centre for European reform. 2018. P. 1-4.

98. Borshak E. Early relations between England and Ukraine. Slavonic and East European Review. London, 1931. Vol. 10. №. 28. P. 138-160.

99. British Embassy in Ukraine. / UK help and services in Ukraine - GOV.UK. URL: <http://ukinukraine.fco.gov.uk/uk> (дата звернення: 15.02.2023)

100. British troops will not fight in Ukraine if Russia invades says defence boss, The Daily Mirror. URL: <http://www.mirror.co.uk/news/uk-news/british-troops-not-fight-ukraine-3468093> (дата звернення: 15.02.2023)
101. Dragon Capital: Головна. URL: <https://dragon-capital.com> (дата звернення: 17.02.2023)
102. Getmanchuk A. Ukraine: Brexit would damage Ukrainian hopes for a European future. The London school of economics and political science. 2015. P. 2-3.
103. Gvosdev N.K. Kiev's Conundrum. National Interest. Washington, 2019. №. 16. P. 27-39.
104. Koto. URL: <https://recruitika.com/companies/koto/> (дата звернення: 17.02.2023)
105. PwC Україна. URL: <https://www.pwc.com/> (дата звернення: 17.02.2023)
106. Revolut. URL: <https://www.revolut.com/> (дата звернення: 17.02.2023)
107. Ukrainian cyber police receive special equipment from OSCE. Kyiv Post. URL: <https://www.kyivpost.com/ukraine-politics/ukrainian-cyber-police-receive-special-equipment-osce.html> (дата звернення: 18.02.2023)
108. Ukrainians in the United Kingdom. URL: <https://www.ukrainiansintheuk.info/eng/01/ukraineuk-e.htm> (дата звернення: 18.02.2023)